

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČASOPISY KAMARÁD A DOMOV – TEREZÍNSKÉ GHETTO OČIMA DĚTÍ

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autor práce: Veronika Matysová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2015

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 22. dubna 2015

.....
Veronika Matysová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce prof. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost a ochotu a za věcné připomínky, které se zásadně promítly do mé bakalářské práce a měly vliv na celkový výsledek práce.

Ediční poznámka

Při psaní citací jsem se řídila citační normou a zachovala jsem původní znění i s pravopisnými chybami nacházejícími se v textu.

Anotace

Bakalářská práce zpracovává téma, jež se vztahuje k letům 1940 - 1945. Práce se zaměřuje na dětskou tvorbu v terezínském ghettu. Konkrétně se bude zabývat časopisem *Kamarád*, který zde byl vydáván od října 1943 do září 1944, a časopisem *Domov*, který byl editován od prosince 1943 do května 1944. Okrajově se věnuje historickému kontextu a podmínkám, ve kterých děti v koncentračním táboře byly nuceny žít. Jádrem práce se zabývá obsahem, druhy příspěvků a reflexí života v Terezíně.

Annotation

The bachelor thesis will deal with the topic relating to the years 1940 – 1945. The work will focus on children's creation in Terezín ghetto. Particularly I will examine the magazine called *Kamarád (Friend)* which was used to be published from October 1943 till September 1944 and the magazine called *Domov* which was used to be edited from December 1943 till May 1944. Marginally I will devote to a historical context and conditions which the children in concentration camps were forced to live in. The core of the work is concentrated on content, types of articles and reflections of life in Terezín.

Obsah

Úvod.....	9
1 Historický přehled událostí.....	11
2 Historie Terezína	14
3 Průběh transportů a život v ghettu.....	16
4 Děti v Terezíně	18
5 Kultura v Terezíně.....	20
5.1 Divadlo v Terezíně.....	21
5.2 Přednášková činnost v Terezíně.....	21
5.3 Spisovatelská činnost v Terezíně	22
5.4 Hudba v Terezíně	22
5.5 Výtvarná tvorba.....	23
5.6 Dětská tvorba v Terezíně	23
6 Dětské časopisy	25
6.1 Vedem	25
6.2 Rim Rim Rim	26
7 Kamarád	27
7.1 Terezínský život - Heim.....	28
7.1.1 Hoši na heimu	28
7.1.2 Výroba Kamaráda	29
7.1.3 Týdenní pás.....	30
7.2 Příběhy na pokračování.....	32
7.2.1 Poklad Ralfa Langdona.....	33
7.2.2 Země miliónů.....	35
7.2.3 Pán může Severu.....	35
7.2.4 Radža	36
7.2.5 Raketou kolem světa.....	37
7.2.6 Příhody rodiny Meisselschweinovy v Terezíně.....	39
7.3 Sport a zábava	40
7.3.1 Sportovní utkání.....	40
7.3.2 Komiks a soutěže	40

7.4	Básně a povídky	41
8	Domov	48
8.1	Vtipy a dění na domově	49
8.2	Vzdělávání a poznávání	50
8.3	Příběh na pokračování	51
8.4	Zvláštní vydání	52
	Závěr	54
	Použitá literatura	56
	Primární zdroje	56
	Sekundární literatura	56
	Internetové zdroje	57
	Přílohy	58

Úvod

V květnu roku 2015 oslaví Evropa 70. výročí od konce 2. světové války. I přesto, že je to velice dlouhá doba, nacistická tematika, ale i neustálá hrozba terorismu, válek a násilí, se neustále probírá a jsou to značně aktuální témata, jelikož tato nebezpečí jsou neustále mezi námi. A jelikož se mě tematika židovství dotýká kvůli mému dědečkovi, který byl jako Žid vychováván a židovské tradice se snažil předat i svým vnoučatům, vybrala jsem si pro téma své bakalářské práce právě téma, které se židovstvím zabývá.

Neuvěřitelná je lidská síla, kdy lidé uzavření v koncentračních táborech, měli touhu tvořit a vnést do podobných depresivních prostředí kulturu jim blízkou. A ani během mocenského nacistického útlaku židovských a jiných politických vězňů nedocházelo k potlačení kultury v ghettech. Naopak se díky takovým projevům mohli lidé v táborech cítit svobodněji, alespoň myšlenkově.

Tato práce se věnuje právě kultuře v terezínském ghettu, a to především kulturním projevem těch nejzranitelnějších obětí během genocidy, kdy v rámci tohoto vyvražďování namířeného proti židovskému etniku zemřelo několik milionů Židů. I děti v ghettu měly potřebu se kulturně projevovat, a tak začaly psát časopisy. V táboře bylo dětmi vydáváno celkem deset periodik, z kterých se do dnešních dnů dochovalo pouze osm. Tato bakalářská práce se zaměřuje pouze na dva z nich – *Kamarád* a *Domov*.

Práce je rozdělena do tří velkých kapitol a několika menších podkapitol. První velkou kapitolou je obecně historický přehled, v němž dojde k nastínění historického pozadí celé druhé světové války, za jakých podmínek začala, jelikož všechny tyto události mají velký vliv na to, že docházelo k zavírání nevinných lidí do ghatt. Zaměří se i na židovskou populaci v Československu a na zacházení se Židy, jakým způsobem došlo k perzekuci židovského obyvatelstva a jak se tento zločin proti lidskosti postupem druhé světové války vyvíjel. V této kapitole se poté nachází i podkapitoly, které se už soustředí na rozvíjení kultury v terezínském koncentračním táboře, jedná se o hudbu, různá divadelní představení, výtvarnou činnost, přednáškovou činnost a v neposlední řadě právě činnost spisovatelů. Pro větší přiblížení dětské problematiky jsem uvedla informace týkající se dvou dalších dětských časopisů vydávaných v terezínském ghettu.

Další dvě kapitoly se zabývají samotnými časopisy – *Kamarádem* a *Domovem*. Obě kapitoly začínají základními informacemi o časopisech, popisem podnětů, proč chlapci začali časopisy vydávat. Dále se práce bude zabývat charakteristikou příspěvků,

samotných autorů. Cílem práce je podat obraz života dětí v terezínském ghettu, který je založen a vychází z vlastní interpretace všech příspěvků, které děti za několik let vydávání časopisů napsaly. V mém bádání mi hlavně pomohly materiály Památníku Terezín a také Terezínská štafeta¹, která poskytla na internetové stránky oba dva časopisy k online prohlížení. Nápomocná byla i odborná literatura, která se vztahuje právě k tématu holocaustu.

---

¹ Sdružení okolo pražského gymnázia, které v muzeu Památníku Terezín objevilo dětské časopisy.

1 Historický přehled událostí

30. ledna 1933 se Adolf Hitler stal říšským kancléřem. Ve chvíli, kdy se dostal k moci, začali nacisté s pronásledováním a zatýkáním všech jeho odpůrců. Tak se začali komunisté, sociální demokraté a jiní demokratičtí živlové zatýkat a hromadně zavírat do koncentračních táborů. Již pár měsíců na to začali nacisté bojkotovat židovské obchody. Před tyto obchody byly postaveny hlídky a každý, kdo sem přišel nakoupit, byl veřejně zostuzen. Později téhož roku se začaly pálit knihy. Každého, kdo byl proti nacismu, prohlásili za Žida. Politické strany byly zakázány, protože byly ovlivňovány Židy. Židé byli vyhazováni z práce, ale i z kulturního a veřejného života.²

13. března 1938 uskutečnil Hitler svůj první plán – anšlus Rakouska, tím začala jeho okupace a s ní také zatýkání komunistů, socialistů a v tuto chvíli začalo pronásledování Židů. Po mnichovských událostech, v září 1938, započalo židovské utlačování, Židé byli povinni nahlásit veškerý svůj majetek, museli registrovat a označit židovskou živnost. Bylo nutno, aby si Židé ke svým jménům připojili jméno, které ukazovalo, že patří k Židům – muži Israel a ženy Sara.³

V květnu roku 1939 se v Protektorátu Čechy a Morava vyskytovalo 118 310 Židů, z toho 14 350 nepatřilo mezi věřící Židy (Glaubensjuden), ale mezi rasové Židy.⁴

Tato čísla pochází z oficiální statistiky Richarda Korherra. Himmler sám si tuto statistiku vyžádal, aby věděl, kolik mu ještě zbývá k dovršení genocidního řešení.⁵

Původní Hitlerova myšlenka byla, že Říše neměla žádný zvláštní zájem o rasovou péči k ochraně českého národa a mělo být přenecháno protektorátní vládě a záleželo pouze na ní, jaká opatření proti Židům zavedou.⁶

Tato myšlenka neměla dlouhého trvání, již 29. března 1939 bylo „řešení židovské otázky“ vzato definitivně z rukou protektorátních úřadů. Z tohoto důvodu nastoupil 5. dubna na svůj úřad říšský protektor.⁷

---

² LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, str. 19

³ Tamtéž, s. 21

⁴ ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Dějiny*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 27

⁵ KÁRNÝ, M. „Konečné řešení“ *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. 1. vydání. Praha: Academia, 1991, s. 18

⁶ Tamtéž, s. 22

⁷ Tamtéž, str. 27

21. června 1939 vyšlo první nařízení, ve kterém jasně stálo, kdo má být považován za příslušníka židovské obce, Židé byli lidi, kteří pocházeli nejméně od tří židovských prarodičů. Za Žida byl považován také člověk, který pocházel ze dvou židovských prarodičů, ale v době vyhlášky byl sezdán s židem.⁸

Obsazení českých zemí a vzniku Protektorátu Čechy a Morava (16. března 1939) přineslo zásadní změnu v postavení Židů.⁹

Také pro Němce měl vznik Protektorátu význam. Němečtí občané žijící na jeho území se stali německými státními občany a začaly se na ně vztahovat zákony o říšském občanství a o ochraně německé krve a německé cti, jež byly přijaty v září 1935 říšským sněmem v Norimberku.¹⁰

Hlavním nástrojem pro zničení Židů se měly stát židovské náboženské obce (ŽNO), u těchto obcí se museli do evidence hlásit všichni, kteří podléhali norimberským zákonům.¹¹

Před samotným zavíráním do koncentračních táborů, měli Židé velmi omezená práva. Nesměli volně nakládat se svým majetkem, nesměli nic nakupovat a ani prodávat. Od roku 1940 Židé směli vyzvedávat pouze 150 říšských marek týdně. Krátce po vypuknutí války byl vydán zákaz vycházení Židů po 20. hodině. Bylo jim zakázáno navštěvovat kina, divadla.¹²

K. H. Frank začal naléhat, aby poprvé od dob středověku v Berlíně schválili veřejné označení Židů. Toto „*policejní nařízení o označení Židů*“ nabylo platnosti 1. září 1941. Židé se takovému potupnému označování bránili.¹³

Začátkem září 1941 začaly podle pokynů ústředny pro židovské vystěhovalectví hromadné registrace židovského obyvatelstva. Byly tak získány podklady pro budoucí transporty. Tato statistika zachytila přesné rodinné a zdravotní poměry, bydliště, věk,

---

⁸ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 37

⁹ KRYL, M. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech 1941 – 1944*. 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 1999, s. 34

¹⁰ KÁRNÝ, M. „*Konečné řešení*“ *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. 1. vydání. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1991, s. 29

¹¹ KRYL, M. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech 1941 – 1944*. 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 1999, s. 38

¹² ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Dějiny*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 34

¹³ KRYL, M. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech [v letech 1941 – 1944]*. 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 1999, s. 44

pracovní způsobilost atd., k 1. říjnu 1941 se na území Protektorátu vyskytovalo 88 105 Židů.¹⁴

24. června 1942 byla vydána vyhláška, že se uzavírají všechny židovské školy a vyučování židovských dětí i v soukromých kroužcích se zakazuje.¹⁵

Život se stával stále obtížnějším. Neustálý strach z prohlídek, či ztráty obydlí byl na denním pořádku. Nastala doba, kdy byla exekuce neustálým strašákem Židů. Věšelo se za nenošení židovské hvězdy. Každý z nich věděl, že to co je nyní, nebude mít dlouhé trvání a na řadu přijde jediná možná věc: transport.¹⁶

Heydrichův plán byl izolovat Židy od ostatního obyvatelstva, soustředit je do větších celků, které byly uzavřeny a pomalu je odsouvat dále na východ do prostorů vytvořených pro konečnou likvidaci. Po Evropě bylo utvořeno několik koncentračních táborů, které byly pro tuto činnost vytvořeny, například Auschwitz-Birkenau, v Česku známý pod názvem Osvětim-Březinka, Majdanek, Treblinka a mnoho, mnoho dalších. A právě to byl také důvod vytvořit židovský koncentrační tábor v Terezíně.¹⁷

---

¹⁴ KRYL, M. *Osud vězňů terezínského ghetta v letech [v letech 1941 – 1944]*. 1. vydání. Brno: DOPL-NĚK, 1999, s. 47

¹⁵ ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Dějiny*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 37

¹⁶ Tamtéž, str. 40

¹⁷ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 47

2 Historie Terezína

Terezínská pevnost byla vybudována již v 18. století a při válkách měla strategický význam. Terezín však nadále zůstával významným posádkovým městem a jeho součástí byla tzv. Malá pevnost. Do povědomí lidí se ovšem tato pevnost dostala jako tragický symbol až v době druhé světové války. V Malé pevnosti již v roce 1940 zřídili nacisté policejní věznici gestapa a z Velké pevnosti na sklonku roku 1941 vznikl sběrný průchozí tábor pro židovské vězně, nazvaný *Theresienstadt*. Několik desítek lidí tu zemřelo, ostatní čekala smrt v dalších vyhlazovacích táborech, kam z Terezína pokračovali.¹⁸

Terezín byl vybrán z jednoho prostého důvodu – šel snadno izolovat od okolního světa. Ale až do 20. listopadu 1941 byl terezínský projekt tajemstvím a čeští Židé o něm nic nevěděli.¹⁹

Zároveň byl také vybrán pro svou strategickou polohu a právě proto sloužil Terezín jako přestupní místo do dalších koncentračních táborů a také byl pro nacisty příležitostí, jak si před světem uchovat svou tvář.²⁰

Transport byl pro Židy v té době základním problémem a ostatní otázky ustupovaly do pozadí. Cesta do Osvětimi pozbyla svůj ochromující charakter, jelikož člověk tušil možnost nebo jistotu zkázy. Na rozdíl od Terezína, kde vše bylo zastřeno závojem a existoval zde neustálý strach z neznámého.²¹

Věznicí prošlo za celou dobu jejího působení tisíce vězňů. Popravy, hlad, nelidské zacházení a epidemie skvrnitého tyfu na konci války připravili o život několik tisíc lidí. Dnes je Památník Terezín místo, kde se lidé setkávají s historií a odkazem těch, kteří prošli branami města, ale vysvobození z útrap se již nedočkali.²²

Terezín byl dlouho neobydlený a zpustlý. Na konci roku 1945 se zde v jedněch kasárnách usídlila československá armáda. Terezínští obyvatelé, kteří zde bydleli před vypuknutím oné hrůzy, se sem vraceli jen pomalu, někteří z nich se nevrátili vůbec. Až

---

¹⁸ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 6

¹⁹ ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Dějiny*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 61

²⁰ Tamtéž, s. 47

²¹ Tamtéž, s. 63

²² MARKOVÁ, E., MAKAROV, S., KUPERMAN, V. *Univerzita přežití: Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941 – 1945*. 1. vydání. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 209

koncem roku 1947 bylo několik domů v Terezíně znovu osídleno. Do dnešní doby se ale nepodařilo odstranit chmurný dojem tohoto města, který zde několikaletý vězeňský život zanechal.²³

V prvních letech po válce byl založen Památník Terezín, který opečovává všechna pietní místa bývalého terezínského a litoměřického ghetta. Jeho posláním je také varovat před fašismem, který ve světě stále přežívá.²⁴

---

²³ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 215

²⁴ NOVÁK, V. *Terezín*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1975, s. 47

3 Průběh transportů a život v ghettu

Dne 24. listopadu 1941 byl vypraven první transport do Terezína, odjíždělo se z tehdejšího nádraží v Hybernské ulici²⁵ a k transportu se dostavilo 342 mladých mužů. Tito první vyslanci nevěděli, co je čeká, bylo jim slíbeno, že na víkendy budou moci jezdit domů a na Vánoce budou mít týden dovolené. Tvrdá skutečnost se brzy ukázala. Po příjezdu do Terezína se za nimi uzavřela brána a nikdo nesměl ven. Toto byl počátek terezínského ghetta.²⁶

Vězňům bylo jasné, že budují tábor pro protektorátní Židy a bylo jim slíbeno, že v nejbližších dnech přijede další pracovní transport. Místo toho do Terezína dorazil transport 1000 židů z Prahy se starci, stařenami a malými dětmi. Druhý den přijel další transport.²⁷

Muži, ženy a děti bydleli v ghettu odděleně ve velkých ubikacích, kde měli pouze nejnnutnější věci. Dětem, kterým bylo méně než 12 let, bylo zpočátku dovoleno bydlet společně s matkami. Později se tyto děti sdružovaly v jistých domovech, tzv. „*heimech*“. Chlapci, kterým bylo nad 12 let, bydleli v kasárnách společně s muži. Jen několik prominentních rodin mohlo zůstat pohromadě. Hned po příjezdu byly zabaveny Židům cenné věci, kterými byly hudební nástroje, fotoaparáty a další. Jídlo nebylo dostatečné a často nestačilo vykryt energii ztracené při těžké fyzické práci. Tuto práci museli vykonávat všichni od 14. roku.²⁸

Muži a ženy měli striktní zákaz se stýkat. Příchody do ženských a mužských kasáren byly přísně hlídány četnictvem a dovnitř se smělo pouze na propustku. Někteří muži, kteří do ženských kasáren přinášeli uhlí nebo brambory směli vstoupit, nesměli však se ženami mluvit.²⁹

Nejhorší to bylo pro Židy z transportu po příjezdu do Terezína, bylo jim slíbeno, že ghetto je moc pěkné a veliké, že zde najdou zahrady a hřiště a budou moci pobývat až 25 km v okolí města, realita byla drastická. Zcela dezorientovaní Židé, kteří přijeli se svým padesátikilogramovým zavazadlem, ve kterém byly věci nepotřebné pro život v ghettu, se museli vléci až 3 km pěšky do Terezína, kde byli ubytováni v kasematech

---

²⁵ dnešní Masarykovo nádraží

²⁶ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 63

²⁷ Tamtéž, s. 64

²⁸ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 11

²⁹ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 65

nebo na půdách a k jídlu dostali jen kávovou náhražku a tenký krajíc chleba. Mnozí z nich tuto situaci neunesli, zhroutili se psychicky i fyzicky.³⁰

Nejdříve byl poštovní styk s vnějškem povolen, ale pod přísnou cenzurou, ven se nesmělo dostat nic o poměrech v ghettu. Později byl tento styk zakázán pod trestem smrti. Do Terezína balíčky i dopisy docházely až do Štědrého večera roku 1941.³¹

Některé transporty se do Terezína ani nedostaly. Při výstupu na shromaždišti, tak zvané šlojsce³², byli vězni vyřazováni a prohlíženi, zda nemají nějaké cenné zakázané předměty. Někteří vězni v Terezíně zůstávali a někteří byli posláni dále na východ s jinými vězni, kteří byli v Terezíně již dříve.³³

---

³⁰ KÁRNÝ, M. „Konečné řešení“ *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. 1. vydání. Praha: Academia, 1991, s. 92

³¹ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 66

³² německy Schleusse

³³ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 71

4 Děti v Terezíně

Vývoj věkové struktury vězňů terezínského tábora
(v absolutních číslech)

Tabulka 1

Věková kategorie	1.1 1943	31. 12. 1943	31. 5. 1944
do 15 let	3 493	3 031	2 722
15 až 60	25 036	19 730	18 054
60 až 65	4 548	3 159	2 240
nad 65 let	16 218	8 735	4 951

Zdroj: KÁRNÝ, M. „Konečné řešení“ *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. 1. vydání. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1991, s. 100

Podle tabulky výše je možné vidět, že nejvíce se v ghettu vyskytovali osoby mezi 15. až 60. rokem. Nemalou skupinou v Terezíně byly děti. Děti byly v ghettu nejvíce ohroženy, protože malé děti nemohly ještě pracovat, a tudíž byly SS k ničemu. Zvláště protože si starší obyvatelstvo myslelo a že děti mají ještě budoucnost, jim byla věnována zvláštní pozornost.

Zpočátku po příjezdu děti do dvanácti let bydlely se svými matkami v kasárnách. Chlapci nad dvanáct let společně s muži. Děti byly sdružovány do jednotlivých domovů, kde dospělí dělali vše proto, aby se děti po válce mohly zařadit zpět do normálního života. Obvykle tento domov tvořilo 20 – 30 dětí. Běžnou činností v heimech bylo čtení knih, vyprávění, besedy, dramatizace pohádek a hraní divadla. Mezi staršími dětmi potom vznikaly básně, časopisy, vedly se deníčky. Zejména tato dílka nám dávají nahlédnout do nitra malých autorů. Děti byly vždy v největším nebezpečí, jelikož nemohly vykonávat těžkou manuální práci. Proto většina dětí, dovezených do Terezína, byla dále deportována na východ. Z více než 10 000 těchto dětí přežilo jen nepatrné procento. Největší šanci na přežití měly ty děti, které po celou válku zůstaly v Terezínském ghettu.³⁴

Dětem bylo nejprve velice těžko, přišly o trvalý styk s jejich rodiči, ocitly se v neznámém a nezvyklém prostředí a zprvu o ně nebylo vůbec postaráno. Později byly dětem dopřány návštěvy rodičů alespoň jednou týdně v neděli.³⁵

³⁴ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 13

³⁵ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 161

Po nějakém čase bylo věnováno značné úsilí právě péči o mládež a jejich výchově. Toto měla na starosti „*Péče o mládež*“, která se starala o děti od 4 let do 16 let. V určitých situacích také o děti do 18 let, v některých případech až do 20 let. Cílem této organizace bylo vychovávat děti pod jednou střechou na základě kamarádství. Proto děti vyrůstaly v dětských domovech, později v chlapeckých a dívčích domovech a poté v učňovských domovech.³⁶

Děti si plně neuvědomovaly jejich situaci ani všeobecnou bídu, ve které žily. Špatný vliv mělo na ně ale to, že viděly dospělé a i jejich vlastní rodiče ponížené na úroveň dětí. Mládež byla vnitřně odkázána sama na sebe.³⁷

A i přesto, že od roku 1941 stále platil zákaz o vyučování židovských dětí, protože jakékoliv vzdělání, i to nejzákladnější, bylo nežádoucí, terezínské děti dostávaly doučování. Jedno dítě stálo před dveřmi na stráž a ostatní se ve třídě učily.³⁸

Mladší děti mnohdy ani nevěděly, jak vypadá domácí zvíře, jak vypadá polní květina. Mnohé z nich netušilo, jak vypadají předměty denní potřeby. Na odstranění těchto nedostatků byly namnoženy různé obrázky a jako nejvýznamnější počín byla vydána česká ilustrovaná čítanka o dvou sešitech.³⁹

Nejsložitější situace nastala, když do Terezína začínaly přijíždět transporty z Německa, Rakouska, Lucemburska, Holandska a Dánska. Najednou se zde objevily děti, které uměly mluvit pouze německy, holandsky, dánsky nebo francouzsky, nedokázaly se mezi sebou dorozumět a nerozuměly také svým vychovatelům nebo učitelům. Proto bylo nutno vytvořit pro tyto děti zvláštní ubikace, domovy.⁴⁰

---

³⁶ ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. II. Sociologie*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 401

³⁷ Tamtéž, s. 413

³⁸ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 162

³⁹ ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Dějiny*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 415

⁴⁰ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 165

5 Kultura v Terezíně

Pro kulturní život v Terezíně měla významnou funkci táborová samospráva, která měla organizovat život v táboře. Vedle nich vznikla nástavbová organizace „*Freizeitgestaltung*“, která se měla zabývat využitím volného času vězňů. Během svého nejvýkonnějšího období měla tato organizace na čtyřicet oddělení, která podchycovala divadlo, hudbu, knihovnu, přednáškovou činnost, práci výtvarníků i sportovní činnost.⁴¹

Oddělení „*Freizeitgestaltung*“ mělo za úkol spojovat přednášky, hudební večery, divadelní představení do jednotného programu. Vstupenky na představení bylo možno získat za mimořádnou práci. Aktivity probíhající v Terezíně byly přerušovány pouze odjíždějícími transporty nebo tresty, které ukládali SS vězňům.⁴²

Pojmy jako kultura a ghetto jdou jen těžko dohromady a přesto se v Terezínském ghettu kultura provozovala. Kdykoliv a kdekoliv to bylo možné, se vězni duchovně rozvíjeli. V ghettu se sice nevyskytovalo kino, ale jinak se zde mohlo najít vše, co se v obyčejném velkoměstě najít dá. Fungovalo zde divadlo, konaly se přednášky, koncerty a sehnat se daly i knihy.⁴³

V prosinci roku 1942 zde byla otevřena kavárna. Byl založen orchestr z ukradených hudebních nástrojů v protektorátu. Po vyhláše musela být kultura organizovaná a po Židech v Terezíně se z propagandistických důvodů začala kultura vyžadovat. Proto musela „*městská kapela*“ denně vyhrávat v „*hudebním pavilonu*“. Nejvíce ohlasů mělo v Terezíně divadlo, hrála se zde spousta her, ovšem největší úspěch měla v Praze složená, ale teprve v Terezíně prvně uvedená, dětská opera „*Brun-
dibár*“ od Hanse Krásky, která měla nejméně 30 opakování, základem tohoto díla je veselý příběh o zvířátkách a o dětech.⁴⁴

V ghettu vznikly velice dobré podmínky pro rozvíjení kultury. Nejprve nacistická komandatura umělecké projevy potírala, od poloviny roku 1942 ponechávala v této oblasti značnou volnost. Tato benevolentnost nebyla projevem lhostejnosti vůči tomu,

---

⁴¹ ŠORMOVÁ, E. *Divadlo v Terezíně 1941 – 1945*, 1. vydání. Liberec: Severočeské nakladatelství v Ústí nad Labem, 1973, s. 28

⁴² MARKOVÁ, E., MAKAROV, S., KUPERMAN, V. *Univerzita přežití: Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941 – 1945*. 1. vydání. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 16

⁴³ ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. II Sociologie*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 446

⁴⁴ Tamtéž, s. 451

co se uvnitř ghetta bude zpívat a hrát, ale kultura v Terezíně měla nacistům posloužit jako alibi ke krutému osudu Židů. V ghettu došlo k velkému shromáždění výrazných osobností v hudební oblasti, divadelní, ale i ve výtvarné tvorbě.⁴⁵

5.1 Divadlo v Terezíně

Dokladem toho je, že i v mezních situacích života byly pro Židy kultura a umění velice důležité, je, že si do svých zavazadel často přibalovali knihu, sbírku básní, text divadelní hry. Tyto knihy veršů, hry a další materiály podmiňovaly zrod terezínské kultury.⁴⁶

Prvními divadelními hrami byla improvizovaná vystoupení jednotlivců. Zprvu se většinou předváděly národní písně a divadelní představení Voskovce a Wericha.⁴⁷

Veliký vliv na divadelní tvorbu měl Gustav Šorš a architekt František Zelenka, pod jejich taktovkou byly inscenovány hry jako Gogolova Ženitba, Kienovy Loutky, Shakespearův Večer tříkrálový a další.⁴⁸

5.2 Přednášková činnost v Terezíně

Z počátku se přednášky organizovaly v menších kroužcích. Tyto skupiny byly tajné a připravovaly se pro vybrané skupiny vězňů. Ale byly pořádány i přednášky veřejné, ty ovšem nebyly politického rázu. Zejména se jednalo o přednášky literární, divadelní a filmové, pedagogické a mnoho dalších nejrůznějších oborů.⁴⁹

V ghettu se utvářely různé skupiny, například Salusova skupina. Inženýr Miloš Salus organizoval přednášky, které učily o dějinách Československa, Prahy, o české literatuře, umění a hudbě. Dalšími skupinami byly třeba ženská skupina, nebo skupina kolem Philippa Manese a další.⁵⁰

V ghettu se konaly nejen přednášky. Již od prvních dnů se zde recitovaly básně. Knih v Terezíně nebylo nikdy moc, a proto se tyto recitační večery staly oblíbeným návštěvním místem všech milovníků poezie. Přednášely se básně S. K. Neumanna,

---

⁴⁵ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 32

⁴⁶ ŠORMOVÁ, E. *Divadlo v Terezíně 1941 – 1945*, 1. vydání. Liberec: Severočeské nakladatelství v Ústí nad Labem, 1973, s. 22

⁴⁷ Tamtéž, s. 22

⁴⁸ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 147

⁴⁹ Tamtéž, s. 155

⁵⁰ MARKOVÁ, E., MAKAROV, S., KUPERMAN, V. *Univerzita přežití: Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941 – 1945*. 1. vydání. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 39

Čapkovy básně, překlady Rimbauda, Apollinaire, Verlaine, Baudelaira. Ale existovaly večery, které byly celé věnovány básnickým dílům Nerudy, Wolkra, Dyka, Halase.⁵¹

5.3 Spisovatelská činnost v Terezíně

Spisovatelé v ghettu prošli hlubokou proměnou, na psaní nebyl čas a velkým problémem byl nedostatek papíru. Terezínským ghetttem prošla spousta vynikajících českých, německých a dalších spisovatelů a mnoho z nich v něm i zahynulo, některými z nich byli Karel Poláček, Norbert Frýd, Camill Hoffmann, Hans Adler, Otto Brod a mnoho dalších.⁵²

Někteří starší lidé, kteří nemohli pracovat, trpěli svou nečinností a hladem, proto většina z nich hledala útočiště v kultuře. Básně byly příležitostné a pojednávaly především o stavu vězňů, o jejich hladu a jiných touhách vězňů.⁵³

Méně se v táboře psala próza, je známo, že Karel Poláček napsal jakési fragmenty terezínského živočichopisu. Tyto fragmenty se bohužel nedochovaly.⁵⁴

V Terezíně působili tři židovští starší – Jakob Edelstein, Paul Eppstein, a Benjamin Murelstein. Jejich postavení z nich činilo diktátory, hlavně díky tlaku od SS, ale z druhé strany i od Židů z tábora. V jejich moci byly životy obyvatel. Všichni tři se snažili zlepšovat životní podmínky, manipulovat s časem, aby co nejmenší počet lidí šel do transportů. Všichni tři měli v terezínském ghettu své přednášky.⁵⁵

5.4 Hudba v Terezíně

Mnoho badatelů se pokoušelo vypátrat, jakým způsobem v Terezíně došlo k obrovskému nárůstu a nadprodukcí kulturního dění. Mnozí zůstávají v údivu, co všechno vězni v bídě a otrockém postavení dokázali vytvořit na poli umění. Jak k tomuto tedy došlo? Je možné, že lidé zde nechtěli zapomenout, jaké to je žít kulturní život a být kulturním člověkem. Je také možnost, že nacisté udělali z Terezína kulturní

---

⁵¹ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 146

⁵² MARKOVÁ, E., MAKAROV, S., KUPERMAN, V. *Univerzita přežití: Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941 – 1945*. 1. vydání. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 104

⁵³ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 143

⁵⁴ Tamtéž, s. 146

⁵⁵ MARKOVÁ, E., MAKAROV, S., KUPERMAN, V. *Univerzita přežití: Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941 – 1945*. 1. vydání. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 201

místo, aby mohli ghetto ukazovat zahraničním hostům a zastřeli tím skutečný holocaust.⁵⁶

Kultura, která v Terezíně ožívala s prvními transporty, byla zprvu nelegální, lidé zpívali, předčítali knížky a provozovali další kulturní činnosti ve sklepích, na půdách a jiných místech.⁵⁷

Prvními programy, které se v Terezíně odehrávaly, byly písně zpívané za doprovodu harmoniky a satirické kabaretní vystupy. Písně byly především rázu revolučního a optimistického. Kritizovaly zejména německý fašismus, později odsuzovaly i některé vnitřní pořádky v táboře.⁵⁸

Do tábora bylo deportováno několik vynikajících hudebníků. Nejen že zde docházelo k reprodukci již hotových děl, hudebníci svá díla v táboře komponovali a některá z nich se i dochovala. Bylo zde i několik excelentních dirigentů.⁵⁹

5.5 Výtvarná tvorba

V Terezíně vznikala i výtvarná díla. Jejich kreslíři většinou pracovali jako kreslíči v technickém oddělení a po práci kreslili na papír pro sebe. Některá díla se dochovala, věrně zachycovala hrůzy terezínského tábora. Tvorba vězňů vyniká v dramatičnosti.⁶⁰

5.6 Dětská tvorba v Terezíně

„Když jsme balili svá 50kilová zavazadla, na knihy moc místa nezbylo. Zato vzal každý tu nejhodnotnější. Přečetly jsme společně Čapkovu První partu a Hugovy bídníky. Včera jsem byla na Hubičce. I když se zde zpívá jen za doprovodu klavíru, bez kostýmů a bez kulis, dojem v Národním divadle by nemohl být větší.“⁶¹ (Deník Helgy Weissové)

Také děti produkovaly své hry v Terezíně. Hrály loutkové divadlo i hrané. Jednou z nejúspěšnějších her byla dramatizace Broučků. Další skupinu terezínské dramaturgie tvořily původní terezínské hry, které ponejvíce psal Norbert Frýd. Těmito

---

⁵⁶ KUNA, M. *Hudba vzdoru a naděje: o činnosti a tvorbě hudebníků v koncentračním táboře Terezín*. 1. vydání. Praha: Editio Bärenreiter Praha spol. s. r. o., 2000, s. 13

⁵⁷ KUNA, M. *Hudba vzdoru a naděje: o činnosti a tvorbě hudebníků v koncentračním táboře Terezín*. 1. vydání. Praha: Editio Bärenreiter Praha spol. s. r. o., 2000, s. 15

⁵⁸ LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, s. 142

⁵⁹ Tamtéž, s. 151

⁶⁰ Tamtéž, s. 153

⁶¹ *Deníky dětí: deníky a zápisky z koncentračních táborů*, 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1961 s. 33

hrami se dospělí snažili dětem vytvořit alespoň částečnou iluzi normálního světa a vnést do jejich života plného utrpení trochu radosti.⁶²

Nejčastější kulturní projev, kterým se děti vyjadřovaly, byl skrze příspěvky v dětských časopisech, kterých v Terezíně bylo hned několik, přesněji se jich dochovalo osm. Mezi tyto časopisy patřily *Vedem, Domov, Kamarád, Rim rim rim, Nešar, Noviny, Hlas půdy Q 360* a dívčí časopis *Bonaco*. Další dva časopisy *List sedmičky* a *Tam tam* se nedochovaly.⁶³

---

⁶² ŠORMOVÁ, E. *Divadlo v Terezíně 1941 – 1945*, 1. vydání. Liberec: Severočeské nakladatelství v Ústí nad Labem, 1973, s. 77

⁶³ SVOBODOVÁ, K. Terezínské dětské časopisy. *Metodický portál* [online]. 15. 1. 2009 [cit. 2015-12-13]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2892/TEREZINSKE-DETSKE-CASOPISY.html/>

6 Dětské časopisy

Časopisy především ukazovaly poměry v ghettu, objevuje se v nich chvála, kritika, postřehy ohledně udržování pořádku, ale i oznamování o výsledcích sportovních utkání. Některé z dětí psaly i o nejnovějších technických vynálezech, nalezneme v nich portréty významných osobností. Do časopisů se psala poezie, příběhy klukovských part, povídky, romány na pokračování. Mnohdy se na tvorbě časopisů podíleli i vychovatelé a vedoucí dětí.⁶⁴

6.1 Vedem

Vedem byl a je jeden z neznámějších dětských časopisů vydávaných v Terezíně. Přispívaly do něj stovky chlapců, mezi třináctým a čtrnáctým rokem, kteří prošli v letech 1942 – 1944 domovem 1 v bloku L 417 terezínského ghetta.⁶⁵

Začal vycházet 18. prosince 1942 a objevoval se každý týden po dobu existence ŠKIDu. Dochovalo se asi 800 stran. Název *Vedem* souvisel s názvem chlapců, kteří bydleli v domově 1 a jejich pokřikem „Vždy první domov první býval, vždy první domov první bude.“ Největší zásluhu na vydávání časopisu měl šéfredaktor Petr Ginz, díky němu byl časopis vydán každý týden. Někdy, aby zachránil celé číslo, napsal všechny příspěvky sám a podepsal je různými jmény. Dospělí do jeho činnosti nezasahovali, jen vychovatel V. Eisinger občas vložil vlastní příspěvek. Časopis ukryl, po rozpadu domova 1, Zdeněk Taussig v kovárně u svého tatínka.⁶⁶

Většina chlapců, kteří časopis vydávali, až na malé výjimky, zahynula. V tomto časopise se vyskytovalo mnoho rubrik, například *Žije republika Škid*, ve které chlapci psali o životě v domově, o vydávání časopisu, ale i o organizaci dětské samosprávy. Další rubrikou je *Toulky Terezínem*, v ní se dozvíme o různých zákoutích v ghettu. Dalšími oddíly byly *Básně a povídky* a *Hádanky a kvízy*.⁶⁷

---

⁶⁴ SEIFERTO VÁ, N. Dětské časopisy z terezínského ghetta. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. 9. 12. 2009 [cit. 2015-12-13]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/detske-casopisy-z-terezinskeho-ghetta/>

⁶⁵ *Vedem* [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/index.html>

⁶⁶ Časopis *Vedem*. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. ©2007 [cit. 2015-01-15]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/wp-content/uploads/n200701.pdf>

⁶⁷ *Vedem* [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/>

6.2 *Rim Rim Rim*

Parta z domova 7, která vydávala časopis *Rim Rim Rim*, si říkala Nešarim, hebrejsky jestřábi. Byli to kluci, kterým bylo od dvanácti do čtrnácti. Jejich vychovatel, Franta Maier, nikdy nevzdal své cíle, aby své svěřence dále vychovával a vzdělával. Během let se z chlapců stali kamarádi, sportovali spolu, učili se a především psali. Bohužel tyto kamarádské vztahy mnohdy netrvaly dlouho, neboť transporty na východ neustále odjížděly a naprostá většina kluků těmito transporty zmizela.⁶⁸

První číslo časopisu se dostalo na světlo 25. února 1944. Celkem vyšlo 21 čísel. Hlavními tvůrci byli šéfredaktor Pavel Lion a P. Heller, dalšími zakládajícími členy byli Pavel Götzlinger a Jan Herman. Náplní časopisu jsou obzvláště příběhy na pokračování a jiné povídky. Dále se zde nacházela i rubrika o sportu, která podávala informace o různých utkáních, ale i historii klubů. Ke konci války, a se stále přibývajícím transporty na východ, začala vznikat speciální vydání, ve kterých se autoři loučili se svými odjíždějícími kamarády.⁶⁹

V tomto domově vycházely ještě další časopisy, mezi prvními byl „List sedmičky“ a „Nešar“. Rivalita mezi těmito časopisy byla patrná, hlavně mezi *Rim Rim Rim* a *Nešarem*. Také přispěvatelé přecházeli z časopisu do časopisu podle toho, s kým v té době zrovna vycházeli. Nakonec se však tvůrce časopisu *Nešar*, Pavel Weiner, přidal do redakce časopisu *Rim Rim Rim* a ten se stal jediným vydávaným časopisem na domově.⁷⁰

---

⁶⁸ *Časopis Rim-Rim-Rim* [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.vedemterezin.cz/rim-rim-rim/index.html>

⁶⁹ *Časopis Rim-Rim-Rim* [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.vedemterezin.cz/rim-rim-rim/rim-podrobne.html>

⁷⁰ *Časopis Rim-Rim-Rim* [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.vedemterezin.cz/rim-rim-rim/rim-podrobne.html>

7 Kamarád

Časopis, který vycházel v objektu Q 690, v domově, kde v jednom patře bydleli chlapci i dívky různé národnosti i věku. Šéfredaktorem časopisu byl Ivan Polák a celkem měl 23 příspěvovatelů ve věku od jedenácti až do patnácti let. Vycházel od října 1943 do září 1944. Dohromady vyšlo 22 čísel. Nejprve vycházel každý pátek, později se dostával do oběhu nepravidelně. Již v prvním čísle uvedl šéfredaktor časopis následovně „*Zahajujeme dneškem časopis, který má být obrazem našeho domova. Je to náš první samostatný krok vpřed, je to podnik, jenž je v zájmu náš všech. Má nám být nejen zábavou, a pobavením v nudě, má nám být i poučením a reprezentantem našeho domova. V něm máme vidět své dílo, proto snažme se jej mít co nejlepší. Očekávám proto ode všech ruku k dílu a doufám, že nám bude „Kamarád“ v budoucnu opravdovým kamarádem.*“⁷¹

Vychovateli dětem byli J. Frankl a O. Bleier. Děti si všímali jak vychovatelů, tak i ostatních žijících a pracujících osob v táboře. Na šéfredaktorovi Polákovi bylo, aby příspěvky přepsal, udržoval zvolenou strukturu a také maximálně přispíval vlastními nápady, kresbami a texty. Časopis měl obvyčejně 16 stran a formát A5. S časopisem mu pomáhala matka, která mu stránky sešila, a ještě tentýž den mohl být časopis vydán. Na obalu časopisu potom byly vždy vyjmenovány rubriky, které se v tom čísle objevily. Bývaly to například *Poměry na heimu, Týdenní pás, Hoši na heimu, komiks Zándlužádnó, Výroba kamaráda, Sport, Zábavný koutek, Z mého deníku, Redakční telefon hlásí, Lékařský koutek* či *Romány na pokračování*. Až na jediného příspěvovatele, všichni ostatní zahynuli v jiných koncentračních táborech.⁷²

---

⁷¹ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/index.html>

⁷² Byli tu před námi...: Tereziňský časopis Kamarád. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. ©2009 [cit. 2015-01-18]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/wp-content/uploads/n200902.pdf>

7.1 Terezínský život - Heim

7.1.1 Hoši na heimu

Od druhého čísla časopisu až do čísla sedmnáctého se v časopise nachází rubrika, která se zaměřuje na charakteristiky chlapců z objektu Q 690. Díky ní se dozvídáme něco o chlapcích na domově. Popisy sepisují ostatní hoši, kteří mají o dané osobě co sdělit. Než se z *Hochů na heimu* stala samostatná rubrika, již v prvním čísle se objevilo líčení takzvaných *Betreuerých*. *Betreueři* byli vedoucí a dospělí, kteří měli na starost pořádek na domově a starali se o chlapce. Z článků víme, jaká mezi nimi panuje hierarchie, kdo je jejich vedoucí. Figurují zde i ženy – Rita, která se stará o pořádek, paní Lederová a Flussová, které vaří. Nejen že se dovídáme o lidech na heimu, poznáváme, jaké jsou mezi nimi vztahy, kdo na čem lpí, jejich zlozvyky či návyky.

Od třetího čísla se vyskytuje rubrika *Hoši na heimu*. V několika číslech se jedná pouze o charakteristiku jednotlivých chlapců. Od pozdějších čísel se v tomto oddíle objevují i básně a různé příběhy z domova. Do této rubriky se řadí i takzvané *Úryvky*, které zachycují zlomky rozhovorů chlapců z heimu. Z úlofků hovoru lze lehce poznat, že mezi hochy se během let, které spolu strávili v domově, vznikalo přátelství, a také dokonalá znalost toho druhého. Objevují se zde dětské touhy, jež nejsou typické pro děti jejich věku, ale jsou výpovědí života v domově, kdy chlapec touží, aby mohl přinést kamarádovi oběd, jen z důvodu, že by ho chtěl nazývat vysněnou přezdívkou.

Mnohdy se charakteristika konkrétního chlapce nevyskytuje v časopise jen jednou. Díky dalším prožitým příhodám se chlapci poznávali více a více o sobě věděli. Někdy dochází skrz časopis ke konfrontacím mezi jednotlivými hochy. Hádky přes časopis bývají většinou o nepořádku chlapců na jejich poličkách. Ve svých sporech používají ironii a nadsázku. Zároveň se v člancích vzájemně shazují před ostatními chlapci. Při konfliktech využívají i pojem *nečistá rasa* ve spojení právě s nepořádkem. Ve svých člancích používají nacistické označení *nečistá rasa* s jistou nadsázkou, toto pojmenování v časopise najdeme ve spojení s chlapcem, který nedbá příliš na pořádek na jeho poličce – *ne čistá rasa, ale velké prase*⁷³.

I přes pobyt v táboře se chování hochů nezměnilo, stále si zachovali něco ze své dětské nevinnosti. Stejně jako jiní kluci se mezi sebou perou a dělají si naschvály.

---

⁷³ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad17.html>

Svědčí o tom i některé příspěvky, které jsou psány jako pohádka – „*Byly, byly kdysi časy, kdy žil hodný princ Wassermann. Ale najednou zlá víla proměnila Hastroše na vzteklouna...*“⁷⁴ Měli ovšem problémy, které běžně děti v jejich věku neměly. Jedno číslo časopisu vyšlo jen s několika málo příspěvky. Jeden z redaktorů se ospravedlňuje a píše: „*Pro nedostatek papíru píš jen jeden článek.*“⁷⁵ Jinými problémy a úkoly, které děti v heimu měly, byly, že musely neustále dodržovat pořádek a byly za to trestány ostatními chlapci z domova.

Z příspěvků v časopise můžeme zjistit, že chlapci měli různé rozdělení na několik skupin, do kterých se jednotliví chlapci z domova zařazovali. Mezi těmito skupinami byly například *Šlojseři*. *Šlojseři* byli přívrženci jednoho z redaktorů – *Mydlajse*. Další skupiny, které bychom mohli v heimu nalézt, byly *Zentralsvinčerači*, kam se řadili hoši, kteří neměli příliš smysl pro pořádek a neustále měli na svých poličkách či postelích nepořádek. Další skupinou jsou *Gansisti*, kam patří pouze dva členové, a to bratři Gansové. Jiné kluky redaktoři rozdělovali do ostatních skupin, a to *heimových šprtounů, filosofů, krysařů a troubadourů, vzteklounů* a dalších.

7.1.2 Výroba Kamaráda

Zhruba od poloviny všech vydaných čísel se v časopise začíná objevovat rubrika *Výroba Kamaráda*. Již v prvním čísle *Zgebanina*⁷⁶ napíše uvítání všem čtenářům, vysvětluje, že *Kamarád* má být obrazem domova a že by měl být kamarádem všem chlapcům. V dalších článcích se rozepisuje, z jakého důvodu začal tuto rubriku zveřejňovat – chtěl se přiblížit časopisům, které četl, ještě než se dostal do koncentračního tábora, a ve kterých redaktoři vypisovali své pohnutky k vytvoření časopisu. Největším problémem, na který si *Zgebanina* neustále stěžoval, bylo shánění papíru. Vypisuje, kde všude se dá papír v táboře sehnat a jak je papír kvalitní. Kvůli neustálému nedostatku papíru nikdy neplánoval časopis dopředu. Mnohdy se ani nevědělo, zda časopis vůbec vyjde.

Dalším úkolem, kterým se šéfredaktor zabýval, bylo shánění příspěvků. Mnozí chlapci do časopisu nepřispívali a ostatní nedodávali své články pravidelně. *Veliká ztrá-*

---

⁷⁴ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad4.html>

⁷⁵ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad11.html>

⁷⁶ vlastním jménem Ivan Polák, šéfredaktor časopisu

*ta pro časopis je Miškusův odjezd, neboť to byl jediný vždy včas a s chutí dodávající příspěvatel.*⁷⁷ Tak se šéfredaktor poprvé vyjádřil o jednom z chlapců, který odjel transportem dále na východ. Nevyjádřil ani tak smutek, že přišel o svého kamaráda, ale že jako šéfredaktor přišel o jednoho ze svých nejlepších a nejspolehlivějších příspěvatelů, samotný smutek o odjezdu svých kamarádů *Zgebanina* vyjádřil až později v rubrice *Týdenní pás*.

Ve dne samotného vydávání časopisu se o čísle vyjadřuje jako o „*nenarozeném časopise*“ a samotný akt předávání již hotového čísla označuje za „*hostinu*“. Tomuto všemu ještě předchází mnohé útrapy a spousta práce. Nejjednodušší práce, jak sám šéfredaktor uvádí, je nakreslení ilustrací, které se číslech objevují a doprovází téměř každý článek.

Poté se rubrika *Výroba Kamaráda* změnila na rubriku *Redakční telefon hlásí*. I onu rubriku psal sám šéfredaktor *Zgebanina*. Vysvětlil, že touto rubrikou chce mít neustálý styk s příspěvateli a bude zde zdůrazňovat nedostatky a přednosti časopisu. Posléze se opět zaobírá nedostatkem příspěvků a leností hochů na heimu a navrhuje, aby se časopis přejmenoval na *Gaschukobe*, jelikož už nikdo nepřispívá. Tímto tématem se zabývá až do posledního čísla *Kamaráda*. Byl smutný, že nikdo o časopis nemá zájem a že příspěvky klesly na kvalitě. Zajímavostí je, že i když bylo málo příspěvků, neměl zájem o vydávání nekvalitních článků, aby neklesla kvalita celého časopisu. Také měl problém s některými příspěvateli a jejich pravopisem, jelikož časopis musel být vydáván na jazykové úrovni – „*Nemohli jsme tvůj článek uveřejnit, bohužel se tak nestalo pro nedostatek místa, ale ač náš „Kamarád“ má hroší kůži a snáší trpělivě hříchy a provinění proti duchu češtiny, tentokrát ač jsem zavřel obě uši i oči, tu prázdnotu jsem nemohl spolknout.*“⁷⁸

7.1.3 Týdenní pás

Rubrika *Týdenní pás* vycházela po celou dobu časopisu. Přispívala do ní většina chlapců a popisovali svůj život na heimu. Některé články jsou i od samotného šéfredaktora *Zgebaniny*, který zde většinou oznamoval důležité změny na domově, nebo oznámení o oslavě vydávání časopisu. Prvním jeho příspěvkem jsou vzpomínky na

---

⁷⁷ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad9.html>

⁷⁸ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad21.html>

chlapce, kteří domov opustili. Vzpomíná na jejich zvyklosti a na ně samotné. Z příspěvku je cítit smutek z odjezdu hochů, a že přišli o několik skvělých přátel. „*Tyto dny nás vykojely z normálního života, ale nyní...*“⁷⁹ napsal Zgebanina. Hoši po několika letech, které prožili v Terezíně, berou tábor jako něco běžného, jakoby to byl jejich normální život, zdá se, že po letech už si ani příliš nevzpomínají, jaký byl život mimo tábor.

Díky dalším příspěvovatelům se dozvíme, jak přesně probíhal den od ranního vstávání až do večerky v devět, kdy museli hoši jít spát. Víme i jak probíhala doba po deváté hodině. První, kdo se o tento popis postaral, byl *Petr Lekner*, jenž napsal článek, který nesl název *Od rána do večera* a vyšel ve třech číslech. Petr píše, že nejhorší na celém dni je brzké ranní vstávání, na které si ani za ta léta nedokázali zvyknout. Velkou část dopoledne stráví většina chlapců uklízením, někteří z nich jsou již po ranním vstávání vysláni pracovat. V poledne si dojdou pro oběd a celé odpoledne, kdy by měli mít klid a být potichu hrají ping pong. Stejně jako většina kluků, nedokážou být potichu a celé odpoledne dělají nepořádek. Ani napomenutí od vedoucího objektu Q 690, je nedokázalo uklidnit. V 8 večer zalézají do postelí a hodinu poté musí již spát.

Těchto popisů je v časopise více od různých redaktorů. Zajímavý je popis úklidu. Někdy na domově probíhal generální úklid. *Petr Beck*, jenž článek sepisoval, podává detailní popis všeho, co se v den úklidu děje. Co všechno se musí zvládnout – umýt celý domov, jak často si musí měnit vodu a že celý generální úklid trvá od rána až do odpoledne. Nakonec se provedou očistu i chlapci a „*Večer uléháme čistí do čistého*.“⁸⁰ Jak napsal ve svém článku.

Šulina nám popisuje, jak probíhá noc na domově poté, co se v devět zhasnou světla v a je večerka. Jako všichni chlapci jejich věku, se neustále pošťuchují a hádají. Největší hádky bývají o to, zda se má ještě před spaním vyvětrat. Poté se objevují různé hádky, polovina chlapců chce již spát a druhá polovina má bez přestání ke všemu poznámky a chce se ještě v noci po večerce bavit. Nakonec ale všichni utichnou a na domově se rozhostí posvátné ticho.

O vánočních svátcích, v prosinci roku 1943, si chlapci nacvičili hru o králi Šalamounovi. Premiéru měla hra 26. prosince. Z článku se bohužel nedozvíme, o čem hra

---

⁷⁹ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad8.html>

⁸⁰ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad16.html>

byla, spíše se redaktor zaměřuje na průběh celého představení, víme tedy, že se na představení přišlo podívat 47 lidí a že díky jednomu z účastníků – *Mydlajsovi*⁸¹, se celý sál během představení neustále bavil. Také díky článku víme, že všichni herci, kteří ve hře hráli, měli před představením trému. Je zajímavé, že i když hrají pro lidi, se kterými se denně setkávají, prožívají takový pocit, jako je tréma. I to nám může připomínat normální divadlo, které se provozuje mimo tábor. Představení o králi Šalamounovi není jediné, které chlapani z heimu připravovali. Také nacvičovali parodii na „*trapery a indiány*“, která se jmenuje „*Buřiči a blajeři*“

V jednom z čísel se dozvíme, že jeden časopis se ztratil. Nastává detailní popis děje, jakým způsobem se ztracené číslo hledá, koho podezřívají, ale víme i přesné časové údaje, jak etapy hledání probíhají. Konečně se začalo na domově dít něco zajímavého, oproti dnům, kdy se hoši na domově většinu času jen nudí a nemají co na práci. Chlapani se rozeběhli do všech koutů a hledali ztracený časopis. Ve chvíli, kdy ho našli u jednoho z chlapanů, začalo mučení. Je dobře vidět, že chlapani pořád vymýšlejí různé klukovské hry a z toho nejslabšího vždy udělají obětního beránka, na kterém se dá všechno vyzkoušet.

V rubrice *Týdenní pás* se také vyskytují popisy různých soutěží, které se na domově hrály. Nikdy ale nezjistíme, jak přesně hra probíhala, jaké výhry se daly vyhrát, většinou ani nevíme, kdo se těchto soutěží účastnil. Dovídáme se, že u většiny her bylo důležité oběhnout značnou část Terezína – samozřejmě jen tam, kam chlapani mohli. Tyto hry byly pro chlapance velice důležité, jelikož pár dní, kdy byli v táboře zavření, provozovali nějakou aktivitu a nenudili se. Ani nemysleli na své rodiče, kteří byli zavření na zcela jiných místech než chlapani a neměli příliš příležitostí pro návštěvy.

7.2 Příběhy na pokračování

Každé vydání časopisu doprovázely příběhy na pokračování. Ty byly tři delší – *Poklad Ralfa Langdona*, *Příhody rodiny Meisselschweinovy* a *Raketou kolem světa* a tři kratší, spíše povídkové – *Radža*, *Pán mužů Severu* a *Země miliónů*. Do příběhů chlapani projektovali své touhy, přání, fantazii. Zapisovali do nich své poznatky a vzpomínky, které prožili ještě venku, mimo terezínské ghetto.

---

⁸¹ vlastním jménem Pavel Gross, má také přezdívku Mydlipupek

7.2.1 Poklad Ralfa Langdona

Nejdelším a nejobsáhlejším z těchto příběhů je *Poklad Ralfa Langdona*, který měl na starosti *Michal Kraus*. Příběh Ralfa Langdona je zasazen do roku 1879 do období zlaté horečky. Autor musel mít jisté znalosti z oblasti zlatokopectví. Můžeme se pouze domnívat, že ještě než se dostal do Terezína, mohl číst různé dobrodružné romány, v té době byly mezi chlapci velice populární a rozšířené tzv. *Rodokapsy*⁸². Mnoho z nich se těmito příběhy inspirovalo a na základě příběhu vznikaly i různé hry na kovboje a indiány, které provozovaly v táboře.

Příběh začíná v roce 1879, setkáváme se zde se dvěma kamarády – Ralfem Langdonem a jeho indiánským společníkem Gap-hevem. Ralf našel zlatou žílu a spolu s Gap-hevem za několik měsíců shromáždili velké množství zlata. Gap-hev Ralfa zabil a poklad ukradl. Sven Anderson mrtvého Ralfa našel. V příběhu se neustále objevují nové postavy, o kterých jsme předtím neslyšeli, tudíž je těžké se v příběhu orientovat.

Příběh pokračuje o několik let později. Gap-hev daroval ukradenou skříňku s pokladem svému synovi – Windpavovi. Na opačné straně se syn Ralfa Langdona, Dick, se dovídá, o ukradeném pokladu a rozhodne se svého otce pomstít. I když je zde velice patrná znalost dané problematiky, je značně těžké sledovat všechny postavy a jejich osudy. Příběh není příliš propracovaný ani promyšlený, jako by autor nad dějovou linkou příliš nepřemýšlel a zabýval se pouze tím, aby příběh dovedl do konce.

Dick, Ralfův syn, se mezitím pokoušel pomstít svého otce, našel Windpava, uzmul mu ukradený poklad a postavil si z peněz z něj srub, v jehož okolí se začal živit jako lovec zvířat a z ulovených zvířat prodával kožešiny. Druhý oddíl tohoto románu na pokračování začíná vysvětlením, z jakého důvodu autor zasadil příběh právě do období zlaté horečky. Jelikož každý, kdo se chtěl stát skautem a chtěl úspěšně složit skautské zkoušky, musel sepsat povídku zasazenou právě do období zlatokopectví na řece Klondike, nebo musel nějaký takovýto příběh opsat. Autor se rozhodl pro sepsání svého vlastního příběhu.

Občas je i popis jednotlivých scén zmatečný a často se těžko dohledává, na kterou dějovou linii autor navazuje. Proto se v 5. díle nedozvíme, s kým se Dick Langdon setkává. Najednou se ocitáme v jiné dějové lince, kdy se Jim Carter a Dick vydávají

---

⁸² zkratka pro *Román do kapsy*. První rodokapsy začaly vycházet již v roce 1935, obsahovaly mnoho dobrodružných témat – zlatá horečka, western, sci-fi a další.

k Medvědímu jezeru⁸³. Konkrétní jména jednotlivých lokací se v celém příběhu objevují často, díky tomu víme, kde přesně se příběh odehrává. Autor sám pak musel mít velmi dobrou znalost geografie. Do příběhu vstupují i postavy, které v danou chvíli v příběhu nemají co dělat a pouze jsou představeny a je u nich uvedena a doplněna informace, že se s nimi setkáme později v příběhu. Objevují se podrobné a zdlouhavé popisy dějů, které se samotným vyprávěním nemají moc společného, například dlouhý popis okolí po sněžné bouři – „*Když ráno přestalo sněžit, vyčnívala ze sněhu jenom špička stanu a psi byli úplně zasněženi... začali lopatou odhazovat sníh přes metr vysoko napadány. Vyhrabali i psy a saně, zabalili stan...*“⁸⁴.

Po úspěšné výpravě k Medvědímu jezeru se vrátili zpět do Dickova srubu, kde našli stopy po indiánovi. Najednou se zde objeví Windpav, který hledal poklad, ale nebyl úspěšný, jelikož ho Dick schoval na půdě pod dřevem v podlaze. Během kontroly pokladu Dicka přepadne Windpav, ale zachrání ho Jim Carter a Windpava zastřelí. Děj najednou dostává spád, je rychlý, svižný, objevují se kratší věty pro navození napětí. Samotný příběh se zrychluje a je vidět, že se blíží do svého konce. Někdy se zdá, že autor chvátá a snaží se svůj příběh dokončit co nejdříve. Zmizela dlouhá souvětí i zdlouhavé popisy dějů.

Uběhlo několik týdnů, Dick zjistil, že mu kdosi ukradl poklad po otci. Přijela k němu návštěva. Objevilo se několik dalších postav, které se v příběhu objevují poprvé, a nic o nich nevíme – jaký je jejich vztah k Dickovi, proč přijeli, co dělají. Jediné, co se o nich dozvíme, jsou jejich jména. Dick, Jim, i jejich návštěva vyrazili na lov. I zde se ke konci objevuje ještě jeden dlouhý popis, a to popis lovu. Autor chce pravděpodobně vysvětlit, jak probíhal lov v zasněžené krajině. V lese objeví skupinku indiánů, kteří se chlubí pokladem Dickova otce, jeden z Dickových kamarádů na ně zaútočil a schránku s pokladem pro Dicka znovu získal. V poslední kapitole celého příběhu se dovídáme, jak indiáni přišli ke schránce s pokladem. Příběh je psán prvoplánově a autor neoponechává příliš prostor pro fantazii a snaží se vysvětlit vše to, co jsme se dříve v příběhu nedozvěděli.

---

⁸³ Velké Medvědí jezero ležící v severozápadní Kanadě

⁸⁴ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad6.html>

7.2.2 Země miliónů

Tématikou zlaté horečky a rýžování zlata se zabývá i další příběh na pokračování – *Země miliónů*. Na rozdíl od *Pokladu Ralfa Langdona* je tento příběh o mnoho kratší, proto má rychlejší spád a vše autor popisuje bez delších popisů. Ani tento příběh se nezakládá pouze na rýžování. Na začátku se setkáváme se dvěma hrdiny, Andym a Johnnym, kteří najdou v potoce velké množství zlata. Během jejich práce uslyšeli o kus dál výstřel. Rozběhli se k němu a našli zde ležet postřeleného muže, který jim řekl, že cizí muži unesli jeho sestru a poprosil je, aby ji zachránili. Po sdělení dané skutečnosti muž umírá.

Narazili na skupinku mužů, jež podle popisu seděla na ty, kteří unesli mužovo sestru. Jeden z nich vlezl do skrytého vchodu, který byl maskovaný velikým kamenem. Dva přátelé čekali do tmy a vlezli do onoho vstupu. Skryli se do roští, ale někdo šlápl Andymu na nohu a on vykřikl, tím byli prozrazeni. Najednou uviděli sestru, zachránili ji a utekli pryč. Nakonec si rýžováním zlata vydělali velké množství peněz a odstěhovali do Texasu, Andy si vzal zachráněnou sestru a začali farmařit.

Příběh samotný není příliš propracovaný, autor se spíše soustředil na hlavní postavy, co se dělo s ostatními postavami příběhu, už příliš neřešil. Například nevíme, co se stalo s bandity, kteří unesli sestru a pronásledovali dva hlavní hrdiny. I konec je příliš unáhlený, dozvíme se, že si Andy vzal sestru – Ditu a že po nějakém čase se přestěhovali do Texasu. Nejistíme ale, co se stalo s jeho kamarádem Johnnym, z příběhu vyplývá, že se Johnny přestěhoval s nimi, ale jasně řečeno to není.

7.2.3 Pán může Severu

Dalším kratším příběhem je *Pán mužů Severu*. Samotný název by mohl napovědět, že se také bude jednat o zlatou horečku a rýžování zlata. *Pán mužů Severu* získal svůj název podle prostředí, do kterého byl zasazen – do polární krajiny, část příběhu se odehrává na Islandu a část příběhu v Grónsku. Začátek příběhu nás zavede do Grónska a setkáváme se s první postavou – Erichem. Autor užívá hodně přídavných jmen k popisu jednotlivých okamžiků. „*Setmělou polární krajinou, jen slabě osvětlovanou rudým sluncem, uháněly saně, tažené třemi páry psů. Vpředu běžel statný vlčák, světložluté srsti, hbitých nohou a výrazné hlavy*“.⁸⁵

---

⁸⁵ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad5.html>

Tvůrce příběhu se obrací ke čtenáři, pokládá mu otázku – „*Co zde tedy hledá tento muž, zde daleko v grónském vnitrozemí?*“⁸⁶ Dostáváme se do jiné časové i prostorové roviny. Ocitáme se na Islandu, v domě islandského guvernéra, kterému byl unesen syn, když byl s chůvou v parku na procházce. Guvernér tedy vysílá Ericha, aby jeho syna zachránil a přivedl zpět. Střídání dějových linií je pro autora v tomto příběhu typické, každá kapitola se odehrává v jiném prostředí a v jiném čase než kapitola předchozí.

Další dějová linie nás zavede za uneseným synem Leem, kterého únosci dopravili k letadlu. Po několikahodinovém letu mělo letadlo havárii a spadlo uprostřed grónské polární krajiny. Únosci na následky zranění z pádu letadla zahynuli a Leo zůstal sám. Vracíme se zpátky na začátek příběhu k Erichovi, který hledá Lea. Zjišťuje, že Eskymáci mají svého vládce – bělocha, kterému říkají *Pán mužů Severu*. Když se k němu Erich dostal, zjistil, že je to Leo. Leo mu vypověděl celý příběh, o ztroskotání letadla, kdy ho objevili Eskymáci a jelikož byli okouzleni padajícím letadlem, zvolili si Lea jako svého vůdce. Erich s Leem Eskymákům při lovu utekli a vrátili se zpět na Island.

Autor se několikrát v příběhu obrací ke čtenáři. Na začátku, kdy mu pokládá otázku k zamyšlení, co dělá Erich v pusté grónské krajině. Chce udržet čtenářovu pozornost a chce, aby se čtenář věnoval pouze onomu příběhu. Po druhé se ke čtenáři obrací o několik čísel dále: „*že to zde leží člověk, běloch napolo zmrzlý. Jejich vůdce se shýbl a pátral, zda je nešťastník ještě na živu. Potom vydal jakýsi rozkaz; neznámý byl vyzvednut na ramena dvou mužů a odnášen pryč. Tento člověk, jak si zajisté čtenář domyslí, byl náš známý, štábní kapitán Erich Börgön.*“⁸⁷

7.2.4 Radža

Příběh na pokračování *Radža* jeho autor nikdy nedokončil. Setkáváme se tedy poprvé s příspěvkem, který z neznámého důvodu nemá konce. Příběh začíná dopisem, který je adresován Williamovi a je od jeho bratra Johna, který farmaří v Indii. Poslal mu také dva lodní lístky, aby i s Williamovým synem, Petrem, mohli za strýcem vyplout. Autor přesně popsal Williama i jeho syna Petra, William je chemik, zabývá se zkoumá-

---

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad7.html>

ním jedů, je mu 40 let a je velmi vzdělaný. Žena mu před lety zemřela a bydlí ve vilové čtvrti. Petr je šestnáctiletý mladík, který dokončil ročník na gymnáziu s výborným prospěchem. Velmi konkrétní je i popis jejich spolubydlícího, v době, kdy už vyrazili na cestu. Všechno má své konkrétní názvy, i loď, na které cestují. Víme, že jejich spolubydlící osmdesátiletý stařík, vyšší důstojník vyslaný vládou do Singapuru.

Objevuje se zde i Petrova touha po moři, jelikož je na moři poprvé a je to pro něj veliký zážitek. „*Petr nevycházel z údivu. Byl poprvé na moři, které pro něj bylo nesmírně krásné a stál proto ustavičně na palubě.*“⁸⁸ Tato Petrova touha může odrážet autorovu touhu, který by sám chtěl vidět moře. Autor užívá v příběhu velmi konkrétní zeměpisné podrobnosti, píše, že loď proplouvala kolem Francie a kolem konkrétních zeměpisných teritorií – města *Calais*, kolem provincie *Bretaň*, mysu na západě Španělska *Fenisterre*. Celou cestu k Indii dochází také ke změně počasí – k obrovskému oteplování.

Po třech týdnech cesty na lodi se konečně dostali na určené místo. Šli se ubytovat, a když se vrátili zpět na pokoj, Petr našel lístek adresovaný pro něj, na kterém bylo napsáno – „*Nejezděte ke svému strýci*“⁸⁹. Druhý den se stejně vypravili za strýcem na farmu. Tam se dozvěděli, že strýc zmizel a nikdo neví, kde se nachází. Tím příběh končí. Můžeme se pouze domnívat, z jakého důvodu autor příběh nedopsal, zda to bylo kvůli nedostatku papíru, nebo autor rezignoval na psaní dalšího pokračování, anebo zdali autora nezastihl převoz z Terezína dále na východ.

7.2.5 Raketou kolem světa

Příběh *Raketou kolem světa*, jak by mnozí očekávali, nepojednává o cestě kolem světa, ale o třech kamarádech, kteří se sejdou na studiích. Jeden z nich, Jiří, dvacetiletý student strojnictví, se od mala zajímal o rakety a vše, co s nimi souvisí. Nejvíce se zajímal o stroje na reakční pohon. Jediným jeho problémem v době studií byly peníze, jichž měl nedostatek, proto si přivydělával, jako ostatní chudší studenti, kondicemi. Z těchto ušetřených peněz si poté kupoval knihy, které uspokojovaly jeho touhu po vědění o raketách.

---

⁸⁸ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad17.html>

⁸⁹ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad18.html>

Druhým kamarádem byl Pavel – syn bohatého továrníka. Pavel se vždy zajímal o chemii a nejvíce o třaskaviny. Jeho kamarád Petr byl velice uvědomělý, byl Pavlovi vždy nápomocný a měl pro něj pokaždé dobrou radu. Řekl Pavlovi, že by měl jít studovat, pokud si to jeho otec může dovolit, jelikož existuje mnoho chlapců, kteří takovou šanci nemají. Zde je vyjádřená možná touha samotného autora, který ke vzdělání nemá takový přístup, jaký by měl mimo tábor. V Terezíně existovali lidé, kteří předávali své znalosti, ale nemohlo se zde dosáhnout takového vzdělání, jakého by se mu dostalo na prestižních školách mimo koncentrační tábor.

Petr mu také radil, aby ze začátku zkoušel v laboratoři pouze známé pokusy, aby si vše osahal a věděl, jak na to. Pavel měl vždy problémy s matematikou a za těchto okolností se poprvé setkal s Jiřím, který si mohl, díky doučování matematiky Pavla, velmi přivydělat. Nakonec se ze všech tří – Jiřího, Pavla i Petra stali nerozluční kamarádi. Jiří nakonec využil svého zájmu o rakety a napsal o nich příručku, kterou mu později vydali, ta se dostala do rukou Pavlovi. Pavlovi se příručka zalíbila, i pro jeho oblibu v třaskavinách, která se konečně mohla využít. Přišel za Jirkou za účelem možné spolupráce. Spojili své síly a znalosti dohromady s tím, že spolu vytvoří raketu. K tomu všemu se Petr stavěl skepticky: *„Copak neznáš historii dynamitu, auta, železnice a jiných vynálezů, které byly zkonstruovány výhradně k mírovým účelům, kdy státy dělali třeba i největší intriky, zločiny a vraždy, jen aby dotyčný vynález dostali do rukou a mohli jej využívat k ještě hroznějším věcem... A konečně, jak to bylo s letadlem? Jistě znáš dějiny a vývoj letadla. S jakými oběťmi se dostalo letadlo k takové dokonalosti, jakou má dnes. A k čemu se používá nejvíce? K podporování válek!“*⁹⁰ Tímto názorem se staví k novým vynálezům skepticky i pisatel, který žil a zažil prostředí druhé světové války. Dává najevo svůj nesouhlas k těmto výtvorům, které by mohly být využity jako nástroj ve válce a k zabíjení lidí. Zároveň přichází i smíření, že s tímto nikdo z nich, kdo je zavřený v táboře, nemůže nic udělat a že vývoj lidstva je nezbytný – *„Bohužel tomu tak je. A já, ani ty, ani nikdo z nás tomu nemůže zabránit, i kdybychom sebevíce chtěli. Zároveň však nesmíme bránit pokroku. Máme-li možnost nějak pro pokrok pracovat, jemu nějak pomoc, je to naše největší a nejpěknější povinnost, která zastíňuje všechny jiné povinnosti.“*⁹¹

---

⁹⁰ Kamarád [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad18.html>

⁹¹ Kamarád [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad18.html>

7.2.6 Příhody rodiny Meisselschweinovy v Terezíně

Jediný příběh na pokračování v *Kamarádovi*, se odehrává přímo v Terezíně a popisuje život jedné rodiny. Na začátku celého příběhu dochází k představení rodiny. Artur Kurt Bonifác – hlava rodiny, Rozára Terezie – jeho žena a tři děti Arnošt – Mydlipupek, Rita a Tomášek. Příběh je vyprávěním syna Arnošta, který bydlel s kluky na heimu a jeho příhod, jež se mu přihodily. Po příjezdu do Terezína se rodina ubytovává na půdě, v mansardě bylo málo místa, a tak Arnošt musel odejít na heim A Q 690, kde začal bydlet s ostatními hochy. Tím začíná série nepříliš šťastných Arnoštových příhod.

Po ubytování, jelikož již nevydržel řev od svých spolubydlících, se šel Arnošt projít, mezitím prosvihl polední klid, kdy se kontroluje pořádek a postele. Když se vrátil, dostal pokárání od *madricha* vynadáno, že má na kavalci nepořádek. Poté šel pro večeři a cestou zpět zašel za rodinou na půdu. Matka mu vynadala za to, že snědl marmeládu, a poté mu dala „šlojztašku“ a poslala ho s otcem krást brambory, které ležely v blízkosti nádraží. Ve chvíli loupeže se blížil ODMann, otec ho uviděl, nechal Arnošta na místě a utekl. ODMann mezitím chytl Arnošta, který se mu naštěstí vysmekl a utekl zpět na půdu, kde na něj čekal naštvaný otec, protože pořádně nehlídal.

Těžko říci, zda se tento příběh zakládá na pravdivých událostech nebo ne. Mydlipupek neboli Mydlajs skutečně na domově s hochy bydlel a do časopisu *Kamarád* přispíval. Je možné, že celý tento příběh má za účel postrašit ostatní hochy, co všechno zlého se může v táboře stát.

Většina dovyprávěných příběhů na pokračování, se odehrává daleko od Terezína, od heimu, od každodenních problémů a úkolů, které na domově mají. Odehrávají se na cizokrajných místech, jako je Indie, i na místech, která obklopuje jen sníh. Autoři vyjadřují těmito příběhy možnou touhu spatřit tato cizokrajná místa, nebo jen chtějí uniknout skrz příběhy z domova, ve kterém jsou lapeni a projektují do svých příběhů své sny, které jinými způsoby nemohou uspokojit. Jsou chyceni ve zdech, které kolem sebe mají každý den a ze kterých se nemohou jiným způsobem dostat.

7.3 Sport a zábava

7.3.1 Sportovní utkání

I v terezínském ghettu chlapci, a nejen oni, pořádali sportovní utkání. Ať už se jednalo o fotbalovou Terezínskou ligu, která se hrála především v létě a na jaře, či šachový nebo ping-pongový turnaj. Všechny tyto zápasy byly velice početně navštěvovány a postaraly se tak o zábavu velikému množství lidí z ghetta. Terezínská liga byla pro všechny chlapce i chlapy z celého tábora. Družstva byla většinou rozdělena podle kasáren, na kterých byli ubytováni, nebo podle práce, kterou vykonávali. Najdeme zde tak rozmanitá družstva: *Zahradníci, Řezníci, Elektrikáři, Hagibor Terezíni* a mnoho dalších. Na začátku článku se dozvíme všechny základní informace o celém zápasu – které z družstev vyhrálo, kdo dal góly, kdo nastoupil nebo naopak nenastoupil z důvodu nemoci. Zápas je komentován jako běžné sportovní utkání, například v jaké minutě padl první gól. Ping-pongový turnaj, oproti fotbalovým zápasům, je pouze pro hochy z heimu Q 609. Tento ping-pongový turnaj se nedočkal svého konce, neboť byl z technických důvodů přerušen, místo toho začal turnaj šachový. Tyto sportovní příspěvky se vyskytují jen ze začátku časopisu, později se vyskytují jen sporadicky a časem úplně vymizely.

7.3.2 Komiks a soutěže

Na konci každého čísla nalézáme komiks, jménem *Zámdluzádnó*, který kreslil a vymýšlel k němu zábavné komentáře sám šéfredaktor *Zgebanina*. Nedozvíme se, jak samotný zajímavý a exotický název komiksu vznikl, co vedlo šéfredaktora ke vzniku názvu, komiks je ale pojmenovaný po hlavní postavě – automobilovém závodníkovi *Zámdluzádnóvi*. Tyto krátké a komické příběhy popisují jeho automobilový závod, při kterém se hlavnímu hrdinovi přihodí různé vtipné historky, které mu celý závod komplikují. Na konci vydávání časopisu dochází k uzavření příběhu, kdy hlavní hrdina závod vyhrává. Tento konec ovšem nebyl připraven záměrně na konec periodika, jelikož v posledních dvou číslech se nám otevírá nový příběh, který měl chlapce zatáhnout do jiných, cizokrajných krajin. Tento příběh autor nikdy nedokončil, kvůli přicházejícímu transportu.

Pro pobavení a zbystření mysli všech čtenářů a snad i samotných autorů, kteří se nad výrobou takových článků museli velice zamýšlet, vycházely v časopise různé tajenky a kvízy. Tajenky odhalovaly informace ze zeměpisu, sportu, dějepisu a přírodopisu.

Mimo jiné se zde vyskytovaly i otázky, jež byly zaměřeny na celkové dění. Umožňovalo to, že si děti rozšiřovaly v Terezíně spektrum svých znalostí. Příspěvky měly samostatnou rubriku s názvem *Zábavný koutek* a objevovaly se nepravidelně až do konce vydávání časopisu. V rubrice *Zábavný koutek* se vyskytovaly i žertovná oznámení. Inzeráty vtipně komentují aktuální dění na domově, proto jsou to většinou postřehy z domova a dané reklamy nejsou myšleny nijak vážně, především nejsou očekávány odpovědi a reakce, jak se normálně děje. Plní funkci zábavnou a fungují jako odlehčení napjatých situací. Například v době, kdy do domova přijel nový transport s neznámými hochy, se v časopise objevil inzerát se značkou: „zn. VŠE VYŠLOJZNU“⁹², jelikož se vždy po nových transportech rozšiřovaly případy krádeží a hochům se ztrácely mnohdy velmi vzácné a v Terezíně potřebné věci. V období rozšířené nákazy skvrnitého tyfu přišel jeden hoch s vtipným inzerátem: „Hledám sklepače pro teploměr“⁹³. Soutěže nebyly jen pro pobavení, a aby hoši soutěžili a jen na domově nezahláli, mohli vyhrát diplom, jelikož na odměňování vítězů nebylo potřebných cen a kluci by nejspíše nemohli dát do soutěže nic, co by mohli postrádat. K tomuto účelu sloužila velká primárně zeměpisně založená soutěž, objevovaly se otázky typu: *Napiš 10 větších měst od písmene A a B*, doplňující otázka se týkala nějakých slavných osobností, například slavných skladatelů, malířů, či sochařů.

7.4 Básně a povídky

Básně i povídky jsou v časopise různého charakteru, některé popisují životy zvířat venku, jiné zase daleké země, ale většina povídek je zaměřená na život v Terezíně. Ať už se jedná o vyplnění volného času hochů, pozorování ostatních vězňů v táboře, plynování domovů, aby se zbavili vší, nebo o stěhování.

Tématem, kterým se zabývá nejvíce příspěvků v celém časopise, je život na domově. Jak zde žili a jaké příhody prožívali. Většinou jsou příspěvky veselé povahy, kdy si kluci nepřiznávali, že žijí v koncentračním táboře. Podstatná část povídek vypovídá o tom, jak si zkrátit volný čas, aby rychleji utíkal. Dostatek času je jejich největším problémem v táboře, u většiny příspěvků nevidíme, že by si stěžovali na nedostatek jídla,

---

⁹² *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad15.html>

⁹³ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad18.html>

nechybí jim rodiče, nevadí jim, že jsou zavřeni a nemůžou ven, nejvíce jim vadí, že nemají v táboře co dělat a nudí se. Můžeme přikládat i tomu, že děti je na jednom místě mnoho a jsou ve velkém kolektivu, kde jsou zaneprázdněni vymýšlením různých her, tudíž nemají čas myslet na věci jako je jídlo a ostatní, pro život důležité, věci. Jedna taková hra, kterou chlapci vymysleli, se jmenuje „*Piškolone*“. Tuto hru popisují dva chlapci, Michal Kraus ji popisuje takto: „*Celé se to musí rozebrat takto: Piš = záchodová, kolone = skupina nebo společnost (hrstka hochů) majících stejný cíl.*“⁹⁴ Podstatou hry je, že si jí zkracují cestu na záchod. Největší radost, kterou hoši prožili v domově, byla, když napadl první sníh a oni se mohli koulovat. Dokázali se radovat i z těch nejmenších maličkostí, jakou je bílý sníh.

Jako všechny normální děti, i hoši v táboře, vymýšlejí, jak různě napálit své spolubydlící. Například se balí do deky, aby vystrašili ostatní hochy. ...*15. listopadu jede transport a Edelstein je zavřen. Jako vedlejší scéna se stalo toto: Hahn, Feldman, J. Gans a J. Gross byli vlákáni do heimu D a byl na ně vylit lavor vody.*“⁹⁵ O transportu se pisatel zmiňuje jen mimochodem. Transporty jsou něco, co kluci zažívají tak často a patří to k normálnímu chodu v domově, že už jim nevěnují přílišnou pozornost. Vytvářejí si tímto jakousi normalitu na domově.

V dalších příspěvcích z prostředí tábora se hoši zabývají staršími lidmi a tragédií, která je donutila se v prostředí chovat tak, jak by se v běžném životě nikdy nechovali. Většina hochů ale nepíše o starších spoluvězních jako o někom, kdo je jim roven, ale někdo, kdo klesl hluboko pod běžné chování. Především všechny tyto staré lidi chlapci litují, ale hlavně vyjadřují svůj odpor k nim. Jakoby se jich samotných takový život netýkal. „*Stařeček se shýbne a lžící nabírá kaše zpět do hrníčku. Myslím si – ubožák. A takových smutných příhod je v Terezíně na sta.*“⁹⁶ Píše jeden příspěvatel, neprojevuje žádnou lítost nad tím, že starému člověku spadne hrnec s kaší a sbírá jí zpět ze země, aby měl alespoň něco málo k jídlu. Žádná lítost zde není, protože, jak sám píše, tyto příhody se okolo chlapců děly snad každý den a již jim nepřišlo na tomto dění nic zvláštního. V táboře docházelo k neustálému rozdělování na Židy, Němce a ostatní.

---

⁹⁴ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad6.html>

⁹⁵ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad3.html>

⁹⁶ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad13.html>

Někteří Židé neměli Němce příliš v lásce. Objevovala se i závist. „*Paní je Němka. „Proč nedáte mně? Vždyť já jsem také Češka, jako vy. Nemyslíte ani na své!*“ Ačkoliv byla Němka promrzlá a vyhladovělá, Češi by jí nikdy ze svého jídla nic nedali. Téma starších lidí a jejich problémy s jídlem, se v časopise neobjevovalo ojediněle. Chlapci s takovýchto lidí všímali a tyto příhody na ně působili, ať už negativně, že o lidech říkali, že jsou ubožáci, nebo když tyto lidi litovali za jejich chování.

Povídky, které nepopisovaly dění v domově, by se daly rozdělit do dvou velkých skupin. Jedny povídky, které se odehrávaly mimo domov a popisovaly reálný stav dětí a jejich zážitky předtím, než se do domova dostaly. Druhá skupina by zahrnovala vymyšlené příběhy o dalekých zemích a bajky o zvířatech. Příběhy odehrávající se mimo domov jsou sepsány podle skutečných událostí. Děti příliš nerozlišovaly rozdíl mezi Němcem, Čechem, Židem nebo nežidem. Všichni si v dětských očích byly rovni. Snad i proto, že v domově byly odděleny od svých rodičů a nepřejímaly jejich názory a nebyly svými rodiči příliš ovlivněny. „*Dojmulo nás, jaké množství árijců stálo u trati a mávalo na nás...*“ I přes to všechno, co hoši zažili, nevidíme v příspěvcích žádnou nenávist vůči ostatním lidem nežidovského vyznání. V příbězích z dalekých krajin děti vyjadřovaly svou touhu dostat se z tábora a objevit se daleko odsud, z místností, ve kterých jsou denně zavřené. Promítají se do povídek i jejich pocity. „*...kapitán s lodním lékařem a s dvěma námořníky vstupují dovnitř. Na podlaze leží dvacet mužů s křečovitě staženými rýsy. „Zadušení“, klidně konstatuje lékař. Moře burácí...*“⁹⁷ Smrt je kolem hochů tak blízko a dennodenně se jich dotýká, že ji neberou jako něco výjimečného, ale něco, co patří k životu v koncentračním táboře. Na konci jedné bajky se objevuje rým: „*Tato bajka oznamuje, že ruka ruku vždycky myje; a zde je vidět, že nezáleží na velikosti, že i malá myška zmůže dosti.*“ Tento rým vystihuje povahu a ducha všech hochů, kteří časopis *Kamarád* vyráběli a přispívali do něj. I když jsou chlapci, podle nacistického mínění, spodina společnosti a nezaslouží si žít, i takový malý člověk má naději něco dokázat a něco změnit. V této povídce je se odráží naděje, že i na ně čeká budoucnost.

Pravidelnou rubrikou, která nás informuje o chodu domova, se jmenuje *Dějiny domova*. Tato rubrika popisovala období před vznikem samotného časopisu. Víme tedy, jaký řád byl v domově hochů před samotným časopisem. Hoši velmi často soutěžili mezi sebou v různých hrách a sami sebe předháněli, který hoch je lepší než ostatní. Měli

---

⁹⁷ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad1.html>

potřebu ukázat všem, že oni jsou právě ti nejlepší. Pro toto soutěžení byla pro jednu ustanovena komise, která rozdělovala hochům vlaječky, a za pět vlajek získali onen vytoužený titul prvního místa. Soutěživost chlapců se projevovala i ve sportovních utkáních, která v časopise též popisovali. Jelikož chlapci značně dbali o pořádek a chtěli mít prostředí, kde bydleli, upravené, pořádali soutěže i v úklidu. Nejenže toto mělo výchovný charakter, jelikož na tyto úklidy dohlížel *madrich*, měli i zdravotní ráz. Díky úklidům se po domově méně šířili nemoci, které byly do ghetta zataženy vždy po novém příchodním transportu. Dobrý zdravotní stav hochy zajímal, proto se v pozdějších vydáních objevila rubrika *Lékařský koutek*, kde se chlapci dovídali novinky ze světa zdraví. O různých orgánech, organismech. Byla zde snaha poučit chlapce o něčem novém. Je zajímavé, že hoši měli o zdraví značné znalosti, můžeme to přikládat i tomu, že v domově existovaly různé učební kroužky, kde byly tyto děti vzdělávány, snad i proto měli hoši potom snahu poučovat své spolubydlící.

Velký prostor věnují chlapci i transportům a kvůli tomu vzniklým důvodům, proč nevznikl *Kamarád*. Časopis nevycházal z jednoho prostého důvodu, ne že by chlapci byli příliš otřesení a nemohli napsat příspěvky, hlavní důvod byl ten, že v každém transportu odjel nějaký jejich kamarád a člověk, který pravidelně přispíval do časopisu. Samozřejmě projevovali strach z toho, že by je mohli transportem odvézt, ale tento strach nedávali příliš před ostatními hochy najevo. Vyjadřují i zklamání, že některý hoch neodjel spolu s transportem, dá se říci, že tento druh projevu smutku je pouhou ironií, která byla vyjádřena s úlevou, že se onen hoch do transportu nedostal a vrátil se zpět do domova. „*Ačkoliv Hahn doufal, že pojedje také, k jeho velkému zármutku se to nestalo a on rád ví vesele dál – u nás na hejmu.*“⁹⁸ Kluci nad odjezdem hochů příliš dlouho netruchlili, vyznávali názor, že na vše si musí zvyknout a že tyto transporty jsou na denním pořádku. „*První večer bez našich kamarádů. Dnes odpoledne odjeli. Každé slovo se ozývá domovem tak divně a dutě. Kde asi jsou Steinýrci, Koko a jiní hoši? Všichni jdeme brzy spát, zabrání každý do svých myšlenek. Ráno je nálada již trochu lepší. Konečně na vše se musí zvyknout.*“⁹⁹ Ovšem ani při transportech nezapomínají na své kamarády, kterým se snaží se vším pomoci a ulehčit jim tak jejich odjezd. Balí s nimi kufry a při odchodu na nádraží jim pomáhají s těžkými zavazadly, hlavně ne-

---

⁹⁸ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad8.html>

⁹⁹ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad14.html>

mocným dětem a jejich rodičům. Mnohdy v domově hochy trápily i krádeže, které se rozmnožovaly ve chvílích, kdy nějaký transport odjížděl a hoši z jiných domovů se snažili ukořistit co největší počet věcí, které odjíždějící hoši nechali na svých místech. Nebo když přijel do ghetta nový transpor, a přišli noví chlapi. Tyto krádeže se kamarádi z domova snažili co nejvíce eliminovat a najít viníka.

Transporty měly samozřejmě velký dopad na časopis, jak už zde bylo zmiňováno. Problémem bylo, že transportem odjížděli nadaní hoši a šéfredaktor neměl mnohdy příspěvky, které by mohl vydat. V jednom z posledních čísel proto vydal apel všem hochům, aby příspěvky, které do časopisu chtějí vložit, promýšleli. „*Hodně čtěte a vypořádejte se s myšlenkami – domýšlejte je! Hledejte si cestu ve změti myšlenek a nápadů! Tříd'te je. vybírejte a ponechávejte si jen ryzí, čisté a ušlechtilé zrna!*“¹⁰⁰ Neměli tedy problémy s kvantitou příspěvků, nýbrž s jejich kvalitou. Měli touhu udržet časopis na vysoké úrovni, proto nechtěli vydávat v časopise všechny příspěvky jen proto, aby časopis vydali. Kvůli těmto nekvalitním příspěvkům se mnohdy stalo, že časopis nevyšel.

Ke konci vydávání se změnil charakter příspěvků, chlapi se začali zabývat především nábožensky laděnými příspěvky. Můžeme to přisuzovat tomu, že chlapi od začátku vydávání o dva roky zestárlí, že od začátku jejich pobytu v ghettu toho mnoho prožili a zažili věci, o kterých si mysleli, že ve svém dětství nikdy nezažijí. Začínají si uvědomovat své vlastní židovské kořeny, svou víru a židovství. První příspěvek takového rázu pojednává o novém židovském roku *Roš hašana*¹⁰¹, autor v něm nabádá, aby všichni přemýšleli nad svými hříchy, které provedli v roce minulém. Přirovnává se k turistovi, který se každou pěšinou blíží stále blíže svému vytouženému cíli. „...*každým dnem se připravujeme na jamim noraim – hrozné dny. Židovský národ, snad jediný na světě v tento svátek nejásá, netěší se, že má zase rok života za sebou, nýbrž běduje a pláče celé dva dny v synagoze a bojí se, že jeho utrpení bude ještě větší.*“¹⁰² V tento den se otevírají knihy – Kniha života, Kniha smrti, do kterých jsou zapsáni buď spravedliví Židé, anebo hříšníci, ostatní mají ještě čas se modlit a napravit své hříchy a dostat se tak do Kniha života. Proto Židé tyto svátky neslaví tak, jako příchod Nového roku slaví

---

¹⁰⁰ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad20.html>

¹⁰¹ *Roš hašana* – počátek židovského nového roku připadá na období září a října

¹⁰² *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad21.html>

všichni ostatní. I přes to všechno, co se jim kvůli jejich vyznání stalo, to, že jsou zavřeni v koncentračním táboře, nic nezměnilo na tom, jak se chovají v době těchto, pro Židy, velkých svátků. Své svátky neustále vyznávají a snaží se je dodržovat podle jejich daných pravidel. „*Nikdy toho ještě nepociťoval tak bezprostředně, jako tentokrát, že se před ním rozevírá, nejen nový rok, nýbrž nový kus života. Vidíme před sebou jasně, že v nejbližším okamžiku budeme vysazeni na rozcestí, které určí naše další osudy.*“¹⁰³ Vyzývá ostatní, aby se v nejbližších dnech modlili a aby si uvědomili, jakým směrem se v novém roce chtějí vydat, protože právě teď mají možnost se svým životem něco udělat. Neustále věřili ve svou víru a v to, že jim tato víra pomůže z jejich bezvýchodné situace.

Nejtragičtěji na celém časopise působí poslední vydané číslo. V tomto čísle vychází článek, kdy se setká Žid s nežidem, kdy se člověk křesťanského vyznání nechce ani podívat na svého židovského spolužáka a všichni ostatní si z něj dělali legraci. Všechn vtip ho přešel ve chvíli, kdy viděl židovského spolužáka, i přes všechno veselí, jak se modlí a že nezapomněl na svou motlitbu. Byl tímto zjevením okouzlen – Žid, modlící se za jakékoliv situace. „*Od tohoto okamžiku byl můj antisemitismus podvrácen, třebaže ještě ne překonán a byl podvrácen nábožensky.*“¹⁰⁴ I sám autor si tímto uvědomuje své židovství a svou židovskou víru.

Dalším příspěvkem je nábožensky laděná báseň. Bůh, spíše jen jeho štíhlý bílý prst, říká, aby lidé bděli. Ukazuje jim cestu, jakou se mají vydat a jakým směrem se mají ubírat. Zajímají se zde také o běžné věci a popisují zde jednoduché věci, kterých si, my lidé, v dnešní době vůbec nevšímáme a nezamýšlíme se nad nimi. Věci, které se hochů v Terezíně přímo dotýkaly a které na ně bezprostředně působily. Jako zářijové odpoledne, slunce, které svítí a hřeje, zežloutlé podzimní list, modrá obloha, která se nad nimi vznášela. Nebo uvidět ptáky poletující po obloze a vyjádřit touhu být ptákem. „*Jako podle pravítka vyrovnán letí šik stěhovavých ptáků nad hlavou na jih. Chtěl bych být jedním z nich, chtěl bych mít křídla jako oni a být volný a nespoutaný.*“¹⁰⁵ Tato tou-

---

¹⁰³ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad21.html>

¹⁰⁴ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad22.html>

¹⁰⁵ *Kamarád* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad22.html>

ha proměnit se v ptáka, uletět a objevovat svět, je v uzavřeném prostředí velmi častá, i když většina chlapců tuto touhu uspokojovala sepsáním svých příběhů z dalekých krajů.

Úplně posledním příspěvkem časopisu je článek s názvem *Junioři po jedenácti letech*. Příběh o tom, jak se o jedenáct let později, tedy v roce 1955, setkávají dva chlapci, kteří kdysi bydleli v Terezíně spolu, v Praze. Honza Koretz, řečený Krůca a Ota Wasserman neboli Hastroš. Po několikaminutovém rozhovoru se konečně poznávají. Je to ideál budoucnosti, budoucnost taková, jak si jí hoši představují a jaká by správně měla být. Všichni kluci jsou volní, ve zdraví přežili celou druhou světovou válku i terezínské ghetto. Tímto příspěvkem končí časopis, poslední číslo vyšlo v září roku 1944, velké transporty začaly z Terezína odjíždět pouhý týden po vydání tohoto čísla.

Časopis sám napovídá, že nikdo netušil, co se tenkrát stane, poslední číslo mělo několik pravidelných rubrik, článků. I poslední příspěvek *Junioři po jedenácti letech* měl mít pokračování, kterého se chlapci už nedožili. Kvůli postupu sovětských vojsk a invazi západních spojenců, nacisté začali plánovat likvidaci terezínských vězňů. Během jednoho měsíce bylo z Terezína odvezeno více než 18 000 vězňů, osvobození se dožilo necelých 10 %. V těchto transportech odjeli i hoši z domova Q 609 a většina z nich se osvobození nikdy nedožila.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶SEIFERTOVÁ, N. Podzimní transporty 1944 z ghetta na Východ ve světle reakcí vězňů. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. 24. 11. 2014 [cit. 2015-02-21]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/podzimni-transporty-1944-z-ghetta-na-vychod-ve-svetle-reakci-veznu/>

8 Domov

Domov byl vydáván od prosince 1943 do května 1944. Dvanáctiletí Martin Glas a Petr Seidemann začali spolu jako kamarádi časopis vydávat, Martin převážně psal a Petr kreslil. Nejprve kluci bydleli na dětském domově 236, později se přestěhovali na objekt L 417 a domov 2. Celkem bylo vydáno deset čísel. Vychovatelem byl Rudolf Weil a pomocnou pečovatelkou Lili Ferdová.¹⁰⁷

Později texty přepisovala Petrova maminka na stroji. Chlapci si dali za cíl poučovat a zabavit kamarády, kteří uměli číst. Kluci si nechali poradit od zkušeného redaktora, jak například pojmenovat jednotlivé rubriky a jak časopis uvádět. Časopis byl vydáván každých 14 dní. Po osvobození časopis neustále opatrovali a měli jej u sebe. Posléze se dohodli, že jej navrátí do archivu Památníku Terezín. Rubriky v časopise byly různorodé, například *Víte, že...*, *Slyšeli jste již...*. Objevil se i seriál *Starý Terezín*. K rozvíjení mysli sloužily různé hádanky a rébusy. Časopis měl i povídku na pokračování.¹⁰⁸

Periodikum byl především zaměřen na vzdělávání a zábavu, jak již bylo napsáno výše. Oproti jiným časopisům se zde vykytovalo více křížovek a tajenek, různé soutěže, matematické hádanky, optické klamy a na rozdíl od nich, zde docházelo v dalších číslech k vyluštění křížovek, takže si chlapci mohli ověřit, zda tajenky vyplnili správně. Objevovaly se i velké soutěže, za které chlapci mohli vyhrát například žiletky, které byly, podle autorů, v Terezíně velice vzácné a žádané. Chlapci si dali za cíl, své spolubydlící vzdělávat a procvičovat jejich mozek, aby při pobytu v Terezíně nezakrněli. I proto se v magazínu vyskytují takové rébusy, jako je optický klam, který ostatní museli vyřešit bez jakékoli pomoci, a to nejen bez pomoci rodičů, ale museli se obejít i bez pravítka. A neobjevují se jen tajenky se zaměřením na dobré znalosti z různých odvětví, vyskytují se i matematické soutěže, a to je v časopisech z ghetta velmi neobvyklé.

---

¹⁰⁷ *Domov* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/domov/index.html>

¹⁰⁸ Tereziňský časopis „Domov“. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. ©2009 [cit. 2015-01-18]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/wp-content/uploads/n200702.pdf>

8.1 Vtipy a dění na domově

Stejně jako v časopise *Kamarád*, i v tomto periodiku vycházely různé inzeráty, ale navíc se tady objevovaly vtipy. I zde tyto inzeráty a vtipy reagovaly na dění v ghettu, přímo se dotýkaly dění v Terezíně a vtipně, mnohdy napjaté situace, komentovaly. Snažily se odlehčit atmosféru a je z nich možné vycítit, že chlapi takové poměry příliš neřešili a pobyt v Terezíně brali s humorem a nadsázkou. V časopise se objevila i pozvánka na dětskou operu *Brundibár*, tato pozvánka byla utvořena jako vtip: „*V kanceláři. „Slečno, umíte počítat?“ „Ano – umím.“ „Tak si vezměte papír a tužku!“ „No – dobře!“ „Nuže, tak se mnou nepočítejte, já jdu dnes na Brundibára.“*¹⁰⁹ Chlapci měli veliký smysl pro humor a velkou fantazii a samozřejmě i pud sebezáchovy, pokud taková dění dokázali komentovat s nadhledem a s vtipem. Mnohdy ale žerty neměly s děním v Terezíně nic společného a měly jen jediný úkol – pobavit chlapce, kteří časopis četli. Můžeme předpokládat, že tyto vtipy ani chlapi sami nevymýšleli, pouze do časopisu napsali vtip, který slyšeli, ještě než se dostali do ghetta nebo se k němu v ghettu dostali prostřednictvím někoho staršího. Byly zde i vtipy, které předpokládaly dobrou znalost němčiny, jelikož daný vtip by bez porozumění německému textu neměl žádnou pointu. Samotné inzeráty nejen že vtipně komentovaly dění v celém terezínském ghettu, například nedostačující byty a místo pro lidi, kdy neustále příjížděli noví lidé, ale i na tyto situace pohlíželi mnohdy velmi ironicky: „*Koupím byt na Hauptstrasse 22 b. s ústředním topením ve všech 5ti pokojích. Zn. „skromný“.* Tento inzerát se objevil v čísle, které bylo vydáno 5. ledna, i proto naráží na neustálou zimu, která ve všech domech, i v těch, ve kterých bydlely děti, panovala.

Dalším takovým dokladem, který pojednává o dění na domově a celkově v Terezíně je krátká reportáž s názvem *Nový druh sportu*. Reportáž snad i proto, že ji sepsal, jak chlapi sami píše, reportér z Kinderheimu a popisuje nový druh sportu. Zachycuje problém, se kterým se potýkali všichni lidé v ghettu a který vznikl z nedostatečné hygieny a z přelidnění ghetta. Šlo o problém obyvatel ghetta s blechami, které byly v Terezíně všudypřítomné. Tento sport provozovaly děti a jednalo se o chytání blech. Celé je to bráno s nadsázkou a podáno s humorem. „*Jak nám bylo oznámeno, zabil včerejší noci 2 blechy, 2 těžce poranil a 1 mu skočila za krk.*“

---

¹⁰⁹ *Domov* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-06]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/domov/4.cislo.html>

8.2 *Vzdělávání a poznávání*

Reportáž můžeme najít i v dalších člancích, tyto články již ale nemají za úkol pobavit čtenáře, ale jsou psány s cílem je poučit. Jde se o zajímavé informace, které musely být pro chlapce osvěžením. Jednalo se ale o věci, které v Terezíně nejsou primárně důležité, ale které jsou pro zvědavé chlapce velikým přínosem. Je to reportáž, kdy chlapci došli za někým, kdo se tímto tématem zabývá a ví o něm nejvíce, a toho daného člověka vyzpovídali. Dozvěděli se tak zajímavosti o Braillově písmu nebo o výrobě bot. Chlapci pro rozšíření znalostí dodali do časopisu také samotnou slepeckou abecedu. Druhá reportáž je právě o výrobě bot a zpovídali člověka, který se výrobou bot zabýval. Chlapci si tímto vyplňovali volný čas a zároveň se dozvěděli něco nového. Aby dodali svým příběhům nádech opravdovosti, vždy se vyptávali lidí, kteří byli odborníci ve svém oboru. Ať už se jednalo o slepce, který jim řekl vše o slepeckém písmu, nebo o ševce, který kdysi, než ho zavřeli do ghetta, šil boty.

V časopise lze najít i jiné poučné články, které ovšem nejsou již podány jako reportáž, s nikým chlapci rozhovor nedělají a píší to ze svých vzpomínek z domova z toho, co jim řekli rodiče a chlapci si to zapamatovali. Jedná se například o rozdělení lidstva. Tento článek autor píše na popud, protože ví, o co mají chlapci zájem a o čem by měl psát. „*Z vlastní zkušenosti vím, že by vás zajímalo vědět, jak se dělí lidstvo podle plemen.*“¹¹⁰ Autor rozdělil lidské plémě na pět skupin podle barvy kůže. V dalším díle potom autor dopodrobna rozdělil a popsal bílou rasu. Můžeme předpokládat, že chlapci chtěli vědět více o rozdělení lidstva z toho důvodu, protože se ocitli v situaci, kdy jejich národ musel být zlikvidován. Hlavně proto se chtěli dovědět o původu ostatních lidí, kteří zlikvidováni být nemuseli. Dověděli se tak například, kdo patří Árijcům neboli Indoevropanům a jejich podrobné dělení. Dalším příkladem takového vzdělávání ostatních chlapců na domově je článek s názvem *Co víte o ruském čaji?* Díky tomuto článku se hoši nejen dozvěděli, co to je ruský čaj a odkud se k nám dováží, ale na chvíli se také dostanou do exotických míst, kde se čaj pěstuje. Chlapci se dovědí, jakým způsobem se čaj dováží a za jakých podmínek se sklízí. Takový krátký článek, který pokryje necelou jednu stranu v časopise, je zdrojem velkého množství informací. Zvláštní rubrika, která přináší nové informace, je psána v bodech a je nazvána *Slyšeli jste již...* I v této rubrice se objevuje snaha poučit ostatní chlapce o něčem novém, její

---

¹¹⁰ *Domov* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/domov/6.cislo.html>

výhodou ovšem je, že je psána v bodech, tudíž je přehledná a lze se v ní lépe orientovat. Zajímavé informace si tak chlapci nemuseli složitě vyhledávat v článku, ale stačilo si je pouze přečíst, a tak si je lépe zapamatovat. Informace pojednávaly o různých, ale přece jen velmi obvyklých, věcech, především pak o dění v terezínském ghettu, zeměpise, dějepise, slavných osobnostech nebo matematice.

Rozsáhlou kapitolou, která se v časopise vyskytuje a objevuje se v několika číslech, je *Starý Terezín*. Je to takové historické okénko, ve kterém se chlapci rozhodli poučit své spolubydlící o místě, ve kterém žijí a které je pro ně domovem. Nepíší ovšem tento článek sami, v jiném časopise našli články, které vystříhli a nalepili je do časopisu, okolo tohoto výstřížku poté chlapci domalovali obrázky, které korespondují s článkem a s tím, o čem daný článek pojednává. Informují se tak o terezínské rozloze, o historii, jak Terezín vůbec začal vznikat a kteří vládci o něm měli tu moc rozhodovat. Také se v tomto článku mohli hoši dovědět něco o jeho původních obyvatelích. V těchto útržcích se pojednává i o nedalekých Litoměřicích, ve kterých byl, stejně jako v Terezíně, vybudován koncentrační tábor. Je zde zmínka i o tom, jak se budovala pevnost, aby se Terezín v minulosti mohl bránit. V dalších článcích píší i o krajině okolo koncentračního tábora a i o nejbližších výšinách. Je zajímavé, že chlapci do svého časopisu umístili takový článek, který se zabýval historií Terezína, že chtěli poznat město, ve kterém byli nuceni žít a jeho okolí. I přes všechno utrpení, které se jim v Terezíně dostávalo, se neustále chtěli vzdělávat a chtěli se o tomto místě dozvědět co nejvíce, snad i proto, aby všem ostatním ukázali, že ghetto, ve kterém se dennodenně probouzejí, nebylo vždy jen místem zkázy Židů, ale že to bylo město, ve kterém žili a vyrůstali obyčejní lidé a jejich děti. Snad jim tyto články dávaly prostor k přemýšlení a k představě, že žijí v běžném městě, které má svoji historii a nebylo určeno jen k tomu, aby v něm nacisté postavili židovské ghetto. Snad jim i tyto historické články, co všechno již město zažilo, dodávají sílu a odvalu pro další dny.

8.3 Příběh na pokračování

V časopise, jelikož je více zaměřený právě na vzdělávání a seznamování chlapců s novými věcmi, najdeme jen jeden příběh na pokračování s názvem *Dvanáctiletí detektivové*. Chlapce zanesl svým námětem do Prahy a pojednává o dvou bratřech, kteří řeší případy loupeží bank. V příhodě se mísí exotika s českým prostředím, jelikož do události zasahuje i neznámý Japonec. Bratři vyšetřují, kdo za loupežemi stojí, nakonec objeví, že krade Japonec a snaží se ho chytit. Vyprávění celou dobu udržuje čtenáře v napětí.

Každý díl končí otevřeně, tudíž museli chlapi vydržet čtrnáct dní, než vyšel nový díl časopisu a s ním i pokračování *Dvanáctiletých detektivů*. V této historce se především odehrává chlapecká touha po dobrodružství a po poznávání nových věcí, oboje jim na heimu chybí. Celé vyprávění má nádech tajemství, začínající tajemným Japoncem, jehož dva detektivové sledují, až po okamžik, kdy se dostanu doprostřed neznámého lesa, aby daného lupiče zatkli. Objevuje se i několik neznámých postav, které jsou bezjmenné, a i když se v příběhu objevují jen na malý okamžik, hrají v něm velice důležitou roli. Můžeme vidět i zájem chlapců o techniku, ať už se jedná o pronásledování v letadlech nebo o několik modelů aut, které se ve vyprávění mihnou. Díky tomu, že se v příběhu odehrává několik dějových linií, například příběh Japonce nebo obou dvou přátel, když dojde k jejich rozdělení, dochází k prolínání jednotlivých dějů a postav napínavého příběhu. Bohužel se nedozvíme, jak celý příběh skončí, jelikož chlapi přestali časopis vydávat.

8.4 Zvláštní vydání

Časopis měl dvě zvláštní vydání, která pojednávala o židovském náboženství a židovských svátcích, především o Chanuce¹¹¹. Prvním zvláštním vydáním byly *Chanukové slavnosti*. Popisuje průběh chanukové slavnosti, která se konala v některém ze sálů v Terezíně, vystoupilo zde několik lidí, kteří vyprávěli o historii Chanuky, chlapi i dívky z jiných domovů se hráli divadlo a nakonec celého představení zazněla židovská hymna. Celý popis události je pojat jako reportáž, ve které chlapec přesně líčí, jak celá slavnost probíhala, kdo a s čím vystoupil a bylo z článku patrné, že autor pociťuje slavnostní atmosféru, která v sále panovala. Také silně vnímá, že se jedná o výjimečný svátek. Vyjadřuje také obdiv k hrdinným činům, které vykonali kdysi dávno hrdinní synové. „*Okamžitě po něm čte pan učitel Vogel pověst o hrdině matce, se svými sedmi též hrdinými syny, kteří než aby se klanili modlám krále Syrského, dali se hrdině umučit k smrti.*“¹¹² Díky tomuto článku nahlédneme do zvyků, které se na židovské svátky v Terezíně dodržovaly. Celé číslo nakonec doplňují obrázky, které vykreslují například sedmiramenný svícen nebo Davidovu hvězdu s přáním krásné Chanuky od autorů všem čtenářům.

---

¹¹¹ svátek Chanuka připadá na období od konce listopadu do konce prosince

¹¹² *Domov* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-06]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/domov/9.cislo.html>

Druhé zvláštní vydání neslo název *Opakování slavnosti v SOKOLOVNĚ*. Článek začíná úvodem, že popis slavnosti budou vyprávět dva lidé – děti, které měly tu možnost slavnost sledovat. Začínají popisem celého objektu, jak hezky vypadá a jak moc se chlapcům líbí. Většinou se jedná o detailní popisy celého sálu – strop je žlutý, stěna bleděmodrá. Dostává se i k těm nejmenším maličkostem, jako jsou i bílé linie okolo stropu nebo kolik lamp v sále je. Jelikož na této akci byli z dětí jen ti dva chlapci, kteří celou akci popisují v časopise *Domov*, mají potřebu ostatním dětem podat podrobný a konkrétní popis celé místnosti, ale i akce a podat tak celistvý pohled na událost. Po popisu sálu přichází na řadu popis samotného průběhu. Kdo vystupoval a s jakým číslem. Z celého článku vyzařuje nadšení z prožitého zážitku a je znatelné, že se chlapcům představení líbilo. Článek zakončuje věta, která podobné akce v Terezíně vystihuje: „*A nakonec, milý čtenáři, můžeme Vám říci, že při představení jsme zapomněli, že jsme v Terezíně.*“¹¹³

---

¹¹³ *Domov* [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/domov/10.cislo.html>

Závěr

„Před několika dny mi kdosi při černé hodině řekl, že Terezín je těžkým snem. Terezín je a musí být pro mladého člověka úsekem života, kdy získá zkušenosti desetiletí, neboť zde má možnost ověřit si kteroukoliv teorii o několik minut později v praxi. Terezín je svět v kostce, vidíte zde do zákulisí tohoto miniaturního světového jeviště, vidíte herce bez masky, jste herci i diváky, vidíte, prožije drama. Terezín není světem, svět je za ostatním drátem oddělujícím toto ghetto, město pasivity, od světa bojujícího za ideály, od světa aktivity. Terezín je, musí být v životě nás mladých pouhou epizodou, ale musíte se zde naučit pohlednouti i skutečnosti tváří v tvář, životu i smrti - logicky, kriticky, chlapecky! (Pepík Stiasny)“¹¹⁴

Tento úryvek z článku z časopisu *Vedem* popisuje skutečnost, jakou museli chlapci v terezínském ghettu prožít a jak se při pobytu v koncentračním táboře cítili. I příspěvky z časopisů *Kamarád* a *Domov* jsou podobně laděné, mají dodat chlapcům ve chvílích nudy, bolesti, strachu a nejistoty odvahu, zbavit je myšlenek na neustále probíhající transporty a na chvíli je odvést od všech běžných terezínských starostí.

Díky zpracování časopisu *Kamarád* můžeme nahlédnout do prostředí jednoho domova, ve kterém vyrůstali mladí kluci, kteří se postupem času stávali kamarády. Různé rubriky, které v časopise vycházely, jsou výpovědí života na domově. Například rubrika *Hoši na hejmu* charakterizuje různé chlapce, kteří na domově vyrůstali.

Hlavními motivy v různých básních a povídkách jsou nuda a dostatek času. Problém přebytek volného času byl pro chlapce největší přítěží. I přesto, že si neustále vymýšleli různé hry, měli nedostatek aktivit, kterými by se po celý den zabavili, také tvrdý režim a pevný program malým dětem příliš nevyhovoval. Jinými motivy byly násilí, strach, neustálá blízkost smrti a transportů, silná vůle k životu a touha po poznávání nových věcí. Právě kvůli nepřetržité hrozbě možného transportu, který byl na denním pořádku, si chlapci utvořili normalitu a transporty, i přesto, že z nich měli strach, brali jako součást pobytu v terezínském ghettu.

Jistými pozitivními prvky, které se v celém časopise vyskytují, jsou, že chlapci, přestože museli dospět z minuty na minutu a museli se začít starat sami o sebe, si v sobě

---

¹¹⁴ SVOBODOVÁ, K. Terezínské dětské časopisy. *Metodický portál* [online]. 15. 1. 2009 [cit. 2015-04-28]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2892/TEREZINSKE-DETSKE-CASOPISY.html/>

zachovali určitou část dětské nevinnosti. I když o různých věcech smýšlejí jinak, než by mohli smýšlet venku mimo ghetto, zůstala jim dětská touha si neustále hrát a vymýšlet nové hry. Také, že i když byli zavřeni v ghettu, nikdy nevzdali svůj boj se životem a měli chuť se neustále vzdělávat.

To, že museli chlapci rychle dospět, můžeme přikládat i tomu, co všechno byli nuceni vidět okolo sebe – ponižování dospělých lidí, kteří danými okolnostmi klesli až na samé dno lidské existence. Děti už nad nimi ani neprojevovaly lítost, ale vyjadřují odpor k chování dospělých, kteří si nechali od příslušníků SS líbit prakticky všechno.

Pro únik z depresivních zdí, ve kterých museli denně přežívat, jim sloužily *Příběhy na pokračování*. Tyto příběhy byly z různých prostředí, ale většinou se jednalo o náměty s exotickou tematikou, jelikož cizí země byly diametrálně odlišné od atmosféry, do které se denně probouzeli. K těmto únikům jim napomáhala i různá sportovní utkání probíhající v ghettu, ale i různé soutěže a tajenky, které byly součástí většiny vydaných čísel.

Ke konci vydávání došlo k jisté proměně dětí a vlastně i charakteru příspěvků. Děti se více zaměřují na svou židovskou víru a začínají ji popisovat. V nábožensky laděných příspěvcích píšou o oslavách nového roku a o jiných židovských svátcích. Chlapci neustále věřili, že jim víra pomůže z bezvýchodné situace.

Na rozdíl od časopisu *Kamarád*, časopis *Domov* psali pouze dva hoši. Rozdílné je i to, že oba dva chlapci 2. světovou válku přežili a časopis opatrovali u sebe. Dali si za cíl spíše poučovat a zabavit své kamarády různými tajenkami a rébusy, nechtěli, aby pobytem v Terezíně duševně zakrněli, a tudíž si museli procvičovat mozek. I v *Domově* nepřišli chlapci o smysl pro humor a život v ghettu brali s nadsázkou. Tuto nadsázku pocítujeme z všudypřítomných inzerátů, které glosují život na domově a jisté nepříjemné podmínky pro bytí. Ke konci publikování *Domova* se objevila dvě zvláštní vydání zaměřená na židovské svátky, konkrétně na Chanuku. Je možné, že si ke konci války, již o několik let starší chlapci, více uvědomovali svou víru a i přes všechna úskalí, které si kvůli ní museli vytrpět, byla pro ně velice důležitou součástí života.

Bakalářská práce je tedy reflexí dětské kulturní tvorby v terezínském ghettu a významným svědectvím o životě dětí v Terezíně. Celé téma holocaustu a židovské genocidy by nemělo nikdy upadnout v zapomnění a zaslouží si naši neustálou pozornost, jelikož hrozba válek, násilí, terorismu je ve světě ustavičnou hrozbou a vyskytuje se všude okolo nás.

Použitá literatura

Primární zdroje

Domov [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-03-06]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/domov/4.cislo.html>

Kamarád [online]. ©2012-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/kamarad/casopis/kamarad17.html>

Sekundární literatura

ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Dějiny*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291. ISBN 80-7364-024-4.

ADLER, G. H. *Terezín 1941 – 1945, Tvář nuceného společenství. I. Sociologie*, 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2006, 490. ISBN 80-7364-024-4.

Deníky dětí: deníky a zápisky z koncentračních táborů, 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1961

CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1991, 46 s.

KÁRNÝ, M. „Konečné řešení“ *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. 1. vydání. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 1081-153-1999.

KRYL, M. *Osud vězňů terezínského ghetta: [v letech 1941 – 1944]*. 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 1999, 226 s. Knihy, dokumenty. ISBN 1081-153-1999.

KUNA, M. *Hudba vzdoru a naděje: o činnosti a tvorbě hudebníků v koncentračním táboře Terezín*. 1. vydání. Praha: Editio Bärenreiter Praha spol. s. r. o., 2000, 209 s. ISBN 80-86385-02-7.

LAGUS, K., POLÁK, J. *Město za mřížemi*. 2. vydání. Praha: Baset, 2006, 294 s. ISBN 80-7340-088-x.

MARKOVÁ, E., MAKAROV, S., KUPERMAN, V. *Univerzita přežití: Osvětová a kulturní činnost v terezínském ghettu 1941 – 1945*. 1. vydání. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, 213 s. ISBN 80-86103-54-4.

NOVÁK, V. *Terezín*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1975, 76 s.

ŠORMOVÁ, E. *Divadlo v Terezíně 1941 – 1945*, 1. vydání. Liberec: Severočeské nakladatelství v Ústí nad Labem, 1973, 144 s.

Internetové zdroje

Byli tu před námi...: Terezínský časopis Kamarád. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. ©2009 [cit. 2015-01-18]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/wp-content/uploads/n200902.pdf>

Časopis *Rim-Rim-Rim* [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/rim-rim-rim/index.html>

Časopis *Vedem. Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. ©2007 [cit. 2015-01-15]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/wp-content/uploads/n200701.pdf>

SEIFERTO VÁ, N. Dětské časopisy z terezínského ghetta. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. 9. 12. 2009 [cit. 2015-12-13]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/detske-casopisy-z-terezinskeho-ghetta/>

SEIFERTO VÁ, N. Podzimní transporty 1944 z ghetta na Východ ve světle reakcí vězňů. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. 24. 11. 2014 [cit. 2015-02-21]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/podzimni-transporty-1944-z-ghetta-na-vychod-ve-svetle-reakci-veznu/>

SVOBODO VÁ, K. Terezínské dětské časopisy. *Metodický portál* [online]. 15. 1. 2009 [cit. 2015-12-13]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2892/TEREZINSKE-DETSKE-CASOPISY.html/>

Terezínský časopis „Domov“. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin* [online]. ©2009 [cit. 2015-01-18]. ISSN 1805-9651. Dostupné z: <http://newsletter.pamatnik-terezin.cz/wp-content/uploads/n200702.pdf>

Vedem [online]. ©2010-2014 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.vedem-terezin.cz/index.html>

Přílohy

Tabulka č. 1 Vývoj věkové struktury vězňů terezínského tábora

(v absolutních číslech)

Zdroj: KÁRNÝ, M. „Konečné řešení“ *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. 1. vydání. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1991, s. 100

Tabulka 2

Věková kategorie	1.1 1943	31. 12. 1943	31. 5. 1944
do 15 let	3 493	3 031	2 722
15 až 60	25 036	19 730	18 054
60 až 65	4 548	3 159	2 240
nad 65 let	16 218	8 735	4 951